

UVIC

UNIVERSITAT DE VIC
UNIVERSITAT CENTRAL
DE CATALUNYA

Anàlisi existencial: factors influents en la construcció del sentit de vida en població de Catalunya.

Treball de final de Grau de Psicologia

Josep Casado Casellas

Curs 2018-2019

Tutora: Blanca Callen Moreu

Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes

Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya

Vic, 17 de maig del 2018

Agraïments

Les primeres paraules de gratitud van dirigides a la tutora, per la motivació i els ànims que ha aportat durant el transcurs del procés, i també per l'actitud comprensiva que sempre ha mostrat.

D'altra banda, tinc la satisfacció de poder agrair la col·laboració del terapeuta que va acceptar a realitzar l'entrevista, i dels professors que van oferir suport per a l'obtenció de la mostra i l'anàlisi de resultats estadístics.

Finalment, cal mencionar l'orgull que sento al haver rebut suport per part de la família i amics, sobretot per la comprensió i la motivació que han sabut transmetre'm i, en certes ocasions, haver mostrat el valor de debatre les idees proposades per a generar-ne de més sòlides.

Resum

La psicologia existencialista defineix el sentit - o propòsit vital - a partir d'una tensió actitudinal per a resoldre, directament relacionada amb la situació present que cada individu viu, de caràcter singular i única. Autors existencialistes van recuperar la teoria de Frankl per a desenvolupar tests psicològics (*PiL-Test* i *Logo-Test*) que avaluen el grau de frustració existencial de la persona enquestada. En aquest treball es proposa un estudi Ex-Post Facto retrospectiu per a tractar d'observar el comportament que adquireix el sentit de vida com a variable dependent (tendència de puntuació mitjana i grau de significació), en front a determinades característiques sociològiques tractades com a variables independents (edat, gènere, ingressos econòmics, professió, nivell d'estudis, creences religioses i el grau de dependència a les tecnologies i xarxes socials). La mostra de l'estudi és de 126 persones, organitzades entre les quatre últimes etapes de desenvolupament psicosocial d'Erickson, que han estat qüestionades amb els tests existencialistes esmentats i un qüestionari sociològic per a classificar la mostra en diferents categories respecte les variables anteriors. Els resultats, mostren una tendència a afavorir el sentit de vida respecte una major edat, el sexe femení, tenir creences religioses i les professions d'indústria, serveis i alts càrrecs. El nivell d'estudis i la dependència a les tecnologies semblen seguir tendències no esperades. Finalment, cal destacar que la professió està significativament relacionada amb la frustració existencial i el sentit de vida, i s'accepta la visió existencial de Frankl referent a la tensió com a vehicle de motivació per a assolir un sentit de vida i arribar a l'autorealització.

Paraules clau: Sentit de vida, Viktor Frankl, Edats, Gènere, Classe social, Dependència a les tecnologies, Existencialisme, Creences religioses

Abstract

Existentialist psychology defines the meaning - or purpose - in life as a tension to solve, directly related to the present situation that everyone lives, of singular and unique character. Existential authors reclaimed Frankl's theory to develop psychological tests (*PiL-Test* and *Logo-Test*) that evaluate the degree of existential frustration of the person surveyed. A retrospective Ex-Post Facto study is proposed to try to observe the behavior acquired by the purpose in life as a dependent variable (trend of average score and degree of significance), against certain sociological characteristics treated as independent variables (age, gender, economic income, profession, level of studies, religious beliefs and degree of dependence on technologies and social networks). The sample of the study are 126 people, which have been questioned with the mentioned existentialist tests and a sociological questionnaire to classify the sample in different categories, organized among the Erickson's last four stages of psychosocial development and the previous variables. The results show a tendency to favor the purpose in life to older age, female sex, religious beliefs and industry or services related profession and high positions. The level of studies and the dependence on technologies seem to follow unexpected trends. Finally, it should be noted that the profession is significantly related to the existential frustration and the purpose in life, and Frankl's existential vision is accepted regarding tension as a vehicle of motivation to achieve a purpose in life and reach autorealization.

Key words: Purpose in life, Viktor Frankl, Ages, Gender, Social class, Dependence on technologies, Existentialism, Religious beliefs

Índex

1. Introducció.....	3
2. Marc teòric: Teoria de V.Frankl i característiques sociològiques diferencials.....	5
2.1. Existencialisme de Viktor Frankl: logoteràpia i anàlisi existencial.....	5
2.2. La voluntat de sentit i el sentit de vida.....	9
2.3. Llibertat de voluntat (responsabilitat) i el sentit de vida.....	13
2.4. Proves psicomètriques per l'anàlisi i característiques sociològiques contrastades.....	18
2.4.1. Influència de creences religioses i el grau de benestar personal en el sentit de vida.....	20
2.4.2. Ús de tecnologies i xarxes socials pel benestar personal.....	22
2.4.3. Etapes d'edat Erikson.....	24
2.4.4. Identificació de classes socials.....	27
3. Marc pràctic: Comprovació de les característiques influents.....	30
3.1. Hipòtesi experimental.....	30
3.2. Mostra.....	32
3.3. Instruments.....	35
3.4. Procediment.....	39
3.4.1. Metodologia.....	40
3.5. Resultats.....	41
3.5.1. Resultats i interpretació dels resultats.....	42
3.5.2. Resultats de prova T Student per a mostres independents i ANOVA.....	46
4. Conclusions.....	48
4.1. Discussió.....	48
4.2. Implicacions professionals.....	52
4.3. Limitacions i futures línies d'aplicació.....	52
5. Bibliografia.....	54
6. Annexos.....	57
6.1. Annex 1. Còpia de qüestionari utilitzat (<i>PiL-Test</i> , <i>Logo-Test</i> + Qüestionari Sociològic).....	57
6.2. Annex 2. Guió i enllaç a l'àudio de l'entrevista realitzada.....	67
6.3. Annex 3. Enllaç al bloc del treball.....	68

6.4. Annex 4. Taula descriptiva de la mostra.....	69
6.5. Annex 5. Resultats de proves ANOVA i T de Student per a mostres independents.....	70

Índex gràfic

<i>Imatge 1.</i> Pilars i tríades de l'existencialisme proposades per Viktor Frankl.....	6
<i>Imatge 2.</i> Cilindre representat en projeccions de dimensions inferiors (dues dimensions) a la seva pròpia (3 dimensions).....	8
<i>Imatge 3.</i> La secció horitzontal d'aquestes figures geomètriques (cilindre, con i esfera) són idèntiques (cercles).....	8
<i>Imatge 4.</i> Factors de cada test utilitzat i la correlació entre ells, segons Noblejas de la Flor (1994)..	20
<i>Taula 1.</i> Estadis descrits per Erikson (1985), amb les corresponents característiques centrals bàsiques i crisis psicosocials dialèctiques, i edats (Bordignon, 2005).....	25
<i>Imatge 5.</i> Factors analitzats en el qüestionari sociològic, segons les preguntes formulades.....	27
<i>Taula 2.</i> Variables estudiades segons les hipòtesis.....	29
<i>Imatge 6.</i> Il·lustració gràfica de la mostra.....	33
<i>Imatge 7.</i> Preguntes del <i>PiL-Test</i> relacionades a cada factor descrit per Noblejas de la Flor (1994)..	36
<i>Imatge 8.</i> Preguntes del <i>Logo-Test</i> relacionades a cada factor descrit per Noblejas de la Flor (1994).	37
<i>Taula 3.</i> Esquema exemplar del disseny Ex-Post facto (retrospectiu simple), segons León i Montero (2015).....	41
<i>Taula 4.</i> Resultats de la correlació entre factors de cada test estudiats, segons aquest treball i l'estudi de Noblejas de la Flor (1994).....	42
<i>Taula 5.</i> Mitjana de resultats factorials obtinguts al <i>PiL-Test</i> respecte les categories de variables independents.....	43
<i>Taula 6.</i> Resultats de prova T Student per a mostres independents, respecte Gènere i resultats al <i>PiL-Test</i>	70
<i>Taula 7.</i> Resultats de prova T Student per a mostres independents, respecte Creences i resultats al <i>PiL-Test</i>	70
<i>Taula 8.</i> Resultats d'anàlisi de variàncies (ANOVA), respecte Edat i resultats al <i>PiL-Test</i>	70
<i>Taula 9.</i> Resultats d'anàlisi de variàncies (ANOVA), respecte Ingressos Econòmics i resultats al <i>PiL-Test</i>	71
<i>Taula 10.</i> Resultats d'anàlisi de variàncies (ANOVA), respecte Professió i resultats al <i>PiL-Test</i>	71
<i>Taula 11.</i> Resultats d'anàlisi de variàncies (ANOVA), respecte Estudis i resultats al <i>PiL-Test</i>	71
<i>Taula 12.</i> Resultats d'anàlisi de variàncies (ANOVA), respecte Compliment de Cirteris i resultats al <i>PiL-Test</i>	71

1. Introducció

La filosofia sovint ha fet referència a una situació de crisi, qüestionada sobretot durant el segle XX, la qual les persones experimenten davant la pròpia existència. Molts autors han estudiat aquestes idees des de disciplines acadèmiques com la filosofia, psiquiatria i, fins i tot, la psicologia. Amb ànim d'entendre les crisis i frustracions experimentades davant adversitats personals, sovint es percep l'ésser humà com a indefens davant el món, el futur i les circumstàncies de la vida (des d'un cert pessimisme). Molts autors han tractat d'agrupar valors i coneixements per a apropar la ciència de la salut a l'humanisme, és a dir, intentar descriure coneixements i estudis que puguin ser clau per a entendre la vida, l'existència i el sentit d'aquestes per a millorar la qualitat de vida i la condició humana. És el cas d'Abraham Maslow (McLeod, 2007), per exemple, qui estableix una jerarquia de necessitats primàries humanes per a satisfer i arribar a assolir el concepte d'autorealització. Aquest fet, segons l'autor, suposa una motivació bàsica per al projecte vital personal.

D'altra banda, Carl Rogers és també un autor significatiu en la psicologia humanista. Rogers va introduir una visió existencial en l'educació, sobretot des d'una perspectiva experiencial i fenomenològica (Capo, 1986). Entre altres aportacions a la psicoteràpia, va desenvolupar la teràpia centrada en la persona. Aquesta tècnica redirigeix la relació entre el pacient i el terapeuta utilitzant una visió positiva de totes les emocions (independentment de la valoració social), una concepció optimista de l'ésser humà, la implicació incondicional del terapeuta com a persona, etc. però sobretot, destacant la consciència com a fonament per a assimilar el possible conflicte de manera creativa i constructiva.

A part de la psicologia humanista, la ciutat de Viena també va veure néixer la disciplina de l'existencialisme, tractant el sentit de vida com a objectiu principal d'estudi. Així, després d'experimentar l'estada en camps de concentració, el psiquiatre Viktor Frankl desenvolupa la psicoteràpia existencial (també anomenada logoteràpia). Aquesta disciplina té l'objectiu de resoldre la frustració existencial que presenta el fet de no associar (percebre de manera conscient) un sentit a la vida, ja que aquest autor considera que tothom - en qualsevol moment o etapa - podem descobrir un sentit personal vital que operi com a força motivacional de supervivència i creixement personal, aportant benestar i consegüentment l'autorealització humana (Frankl, 2007).

Degut a que el sentit de vida és un motor de voluntat i motivació, segons les teories existencialistes de Viktor Frankl, l'objectiu d'aquest treball és analitzar les variables que influeixen en el sentit de vida, a partir de la correlació entre el resultat al test existencialista *PiL-Test* i uns indicadors sociològics específics. El propòsit o sentit de vida ha estat freqüentment analitzat i associat a diversos factors, sobretot en molts estudis psiquiàtrics i filosòfics clàssics. Així, el fet de realitzar una aproximació empírica al comportament d'aquestes variables relacionades amb la frustració existencial - pel que fa a la població de Catalunya - explica la motivació del present treball final de grau.

A més d'aquest objectiu principal, de manera específica es vol: aprofitar l'aportació teòrica per a introduir la teoria de l'existencialisme de Viktor Frankl, i apropar aquest àmbit a un estudi més empíric; utilitzar les respostes del qüestionari psicològic per a realitzar un estudi exploratori de les tendències, relacionant-ho amb el resultat al *PiL-Test*; i finalment, comprovar la correlació entre els resultats dels dos tests i comparar-ho amb estudis i treballs anteriors per a determinar la consistència dels resultats. A continuació, s'expliquen les bases teòriques que emmarquen la concepció existencialista del present treball final de grau i més endavant s'aprofundeix en les característiques del procediment pràctic, així com també es defineixen les conclusions extretes un cop finalitzat l'estudi.

2. Marc teòric: Teoria de V.Frankl i característiques sociològiques diferencials

Per a justificar l'estudi que es desenvolupa al present treball final de grau, s'ha cercat informació científica relacionada amb l'objectiu i les hipòtesis. Com que la base del treball està relacionada amb l'existencialisme de Viktor Frankl, els 3 següents apartats (2.1 - Existencialisme de Frankl, 2.2 - Voluntat de sentit i sentit de vida, i 2.3 - Llibertat de voluntat i el sentit de vida) són la síntesi del seu pensament recollit en *Fundamentos y Aplicaciones de la Logoterapia* (2012) i, per tal de facilitar la lectura, no es realitzarà cap referència més exceptuant els casos on s'indiqui el contrari (quan es citi a una altre autor o es faci referència a una opinió personal).

“Las personas son fuertes siempre que sostengan una fuerte idea”

(Freud, 2008:113, extret de Frankl, 2012:54)

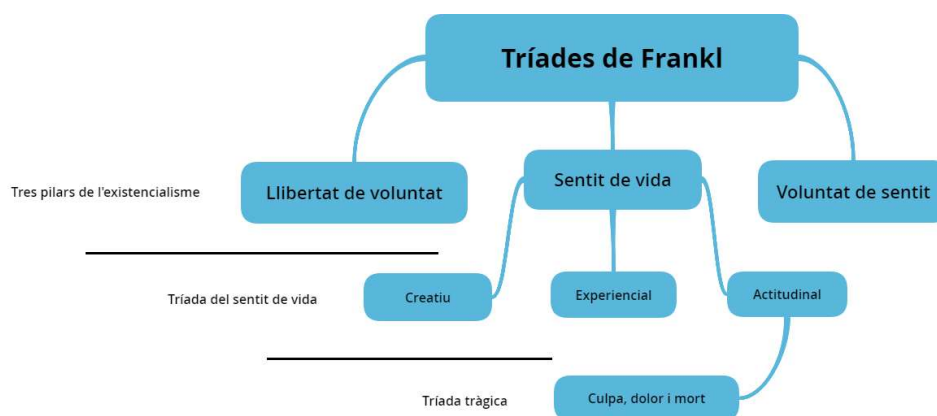
2.1. Existencialisme de Viktor Frankl: logoteràpia i anàlisi existencial

L'existencialisme és una branca filosòfica que ha tingut una bona rebuda dins la psicologia i la psiquiatria. Cal destacar, segons indica el mateix Viktor Frankl al seu llibre *Fundamentos y Aplicaciones de la Logoterapia* (2012), que al parlar d'existencialisme s'ha de tenir en compte que hi ha tantes corrents de pensament com existencialistes. A més, cada psicoterapeuta o filòsof pot construir la seva versió de coneixement i utilitzar la terminologia de manera diferent. Així, en aquest treball s'utilitza la terminologia afí a la teoria original explicada per Frankl, recopilada i consultada en la bibliografia citada corresponent. Aquest autor ens ofereix una base comuna per a orientar-nos dins aquesta teoria, i és que tots els existencialistes es basen en la premissa de “ser en el món”, és a dir, s'entén l'ésser humà com a un individu responsable que pren decisions davant l'experiència que obté del món i pren decisions, inconscient o conscientment (en funció del seu grau de desenvolupament), per al seu aprenentatge, creixement i supervivència.

La principal implicació clínica de l'existencialisme i la més acceptada internacionalment és la logoteràpia, i aquesta es caracteritza principalment pel seu concepte d'ésser humà i la

filosofia de vida. Així mateix, l'autor citat en psicologia existencialista ens destaca que tots els corrents de psicoteràpia es basen en un concepte d'home i filosofia subjacents - de manera explícita o implícita -. Pel que fa a la logoteràpia, el concepte d'ésser humà es basa en tres tríades (representades a la imatge 1) dividides en diferents nivells. En aquest marc teòric s'explicaran aquestes tríades detalladament, ja que s'utilitzaran les descripcions proposades per Frankl per a realitzar la discussió i conclusions segons el procediment pràctic d'aquest treball, explicat al marc pràctic.

Imatge 1. Pilars i tríades de l'existencialisme proposades per Viktor Frankl

Pel que fa a les tríades conceptuals proposades per Frankl, enfocant l'atenció al nivell més essencial i, lligat a la comprensió directa de l'home en el marc de l'existencialisme, se'ns destaquen tres grans pilars: la llibertat de la voluntat, la voluntat de sentit i el sentit de la vida. El primer concepte esmentat, la llibertat de voluntat, es diu que s'oposa a la majoria d'enfocaments actuals de l'ésser humà relacionats amb el determinisme tot i que parlem d'una llibertat limitada, és a dir, no parlariem d'una llibertat en relació a un condicionament, sinó que entenem la llibertat com prendre postura davant qualsevol condició a la que ens toquem. L'autor també ens comenta que poder prendre distància, fins i tot de les pitjors condicions, és el que ens caracteritza com a éssers humans. Aquesta capacitat de distanciament de les situacions experimentades es pot manifestar a través de l'heroisme i de l'humor.

L'autodistanciament esmentat pels existencialistes no només fa referència a la capacitat d'analitzar les situacions experimentades des d'una certa distància, sinó que també permet observar-se a un mateix i establir-se com un objecte. L'ésser humà pot escollir una actitud respecte ell mateix. Al fer-ho, es pren un posicionament respecte els seus condicionaments i

determinacions somàtiques i psicològiques. Així, l'autor esmentat destaca clarament que aquest és un fet primordial tant en la psiquiatria i psicologia existencialista, com en l'educació i la religió. Segons aquesta perspectiva, una persona pot ser lliure de configurar el seu propi caràcter i prendre responsabilitat sobre allò que pugui fer de sí mateix. Es restaria importància a les forces instintives o al caràcter (en dimensions més biologicistes) i es destaca la posició que prenem davant les manifestacions dels mateixos conceptes. És aquesta capacitat de posicionament el que ens distingeix com a éssers humans.

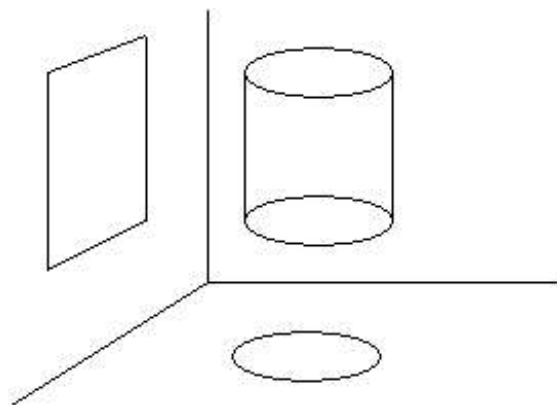
Quan prenem una posició respecte als fenòmens psicològics o somàtics que experimentem, reflexionem en la dimensió noètica en contrast a la dimensió biològica. Aquesta dimensió també es pot definir com a espiritual, però el mateix Frankl ens destaca que no hauríem d'utilitzar aquesta nomenclatura perquè pot confondre al lector, ja que no té cap connotació teològica. Es destaca la connotació antropològica en aquesta dimensió de pensament ja que és exclusivament humana. Així, cada cop que l'ésser humà s'estableix com objecte reflexiona sobre sí mateix o demostra la capacitat d'actuar d'acord la seva consciència, i ho fa des de l'anomenada dimensió noètica, és a dir, per sobre els instints biològics del temperament o caràcter. Tenir consciència pressuposa la capacitat humana de jutjar i avaluar-se introspectivament en termes de moral i ètica.

Viktor Frankl en la seva teoria ens indica que les ciències especialitzades entenen l'ésser humà de forma reduccionista, per exemple, la biologia pot entendre l'amor com un seguit d'impulsos neuronals en interacció amb neurotransmissors que sublimen amb el sexe i la reproducció, i les altres ciències han descrit de forma tant diferent el que l'ésser humà pot ser, que cada vegada és més difícil poder establir una definició científica generalitzada. En tot cas, aquest fet no hauria de ser entès com una pèrdua sinó com un guany en el coneixement, ja que permet oferir una resposta que millora la condició de malaltia en molts casos, per exemple. El nihilisme s'ha caracteritzat per parlar del "res", però en ciència s'estén a "res més que" de l'ésser, termes que fan referència a una concepció reduccionista. Així, segons aquest autor existencialista, concebre l'ésser humà en termes de capes o estrats biològics o psicològics és en tot cas admetre que es pot separar igualment en capes o estrats somàtics, psicològics o noètics. Aquesta idea és el que fonamenta l'antropologia dimensional - o ontologia dimensional -.

El mateix autor ens destaca dues lleis geomètriques que s'han formulat per a explicar, en forma d'analogia, les diferències qualitatives que no destrueixen la unitat de l'estructura

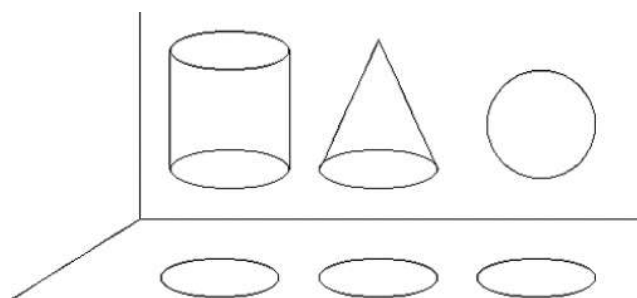
antropològica i ontològica dimensional. Dins l'antropologia dimensional que ens explica Frankl, es destaca la primera llei: els mateixos fenòmens projectats des de fora la seva dimensió, a una dimensió inferior, es representa de tal manera que les figures individuals resultants es contradiuen. Es pot observar com a exemple geomètric en la imatge 2, com succeeix en el cas d'un cilindre. El cilindre és tridimensional, però quan s'analitzen les superfícies que el componen en dues dimensions (dimensions inferiors) apareixen un quadrat i un cercle, semblant contradictori.

Imatge 2. Cilindre representat en projeccions de dimensions inferiors (dues dimensions) a la seva pròpia (3 dimensions)

Així mateix, la segona llei que exposa Frankl sobre l'antropologia o ontologia dimensional és: quan fenòmens diferents es projecten a una dimensió inferior a la seva es mostren de tal manera que les figures resultants són ambigües. Tal i com es mostra en aquest cas a la imatge 3, podem observar que les ombres (representacions bidimensionals) dels fenòmens geomètrics tridimensionals representats s'aprecien com al mateix fenomen, un cercle.

Imatge 3. La secció horitzontal d'aquestes figures geomètriques (cilindre, con i esfera) són idèntiques (cercles).

En conclusió, segons Frankl, quan projectem a l'ésser humà en les dimensions biològiques i psicològiques també podem obtenir resultats contradictoris. En un cas les persones actuem més com a organismes biològics, i en l'altre actuem d'acord a mecanismes psicològics comuns. Tot i així, l'autor ens destaca que en la dimensió humanista més global i unitària aquests resultats concrets no es contradiuen. Llavors, tals enfocaments no són anul·lats per la logoteràpia sinó que aquesta els rabassa, és a dir, la logoteràpia interpreta les teories de les altres escoles que estudien l'ésser humà i les integra en una dimensió més humanitzada – humanista, més inclusiva. Arribat aquest punt, l'autor ens afirma que hi ha el risc de despersonalitzar els pacients si aquests són tractats des d'una dimensió reduïda, només amb fàrmacs o tractant els pacients de manera mecanicista encara que no es mencioni la farmacologia. Finalment, l'existencialisme comprèn que la tècnica utilitzada en teràpia no és tant important com l'enfocament en que es basa la relació pacient-terapeuta, és a dir, la concepció humana del psicòleg.

“Sin embargo, un científico debe ser consciente
de lo que hace, cuando menos para evitar
caer en la trampa del reduccionismo” (Frankl, 2012, pp.38).

2.2. La voluntat de sentit i el sentit de vida

Frankl en la seva teoria ens afirma que l'ésser humà està obert al món, i pot actuar més enllà de la seva naturalesa d'*homo sapiens*. Aquesta teoria s'oposa a les teories motivacionals d'homeòstasi ja que aquestes representen l'ésser com un sistema tancat fonamentalment preocupat per a reduir les tensions i mantenir un equilibri intern (biologicista), per a obtenir gratificació de les seves pulsions i la satisfacció de les necessitats. En aquest àmbit existeix controvèrsia ja que des de la concepció de l'existencialisme l'ésser humà experimenta el plaer com a conseqüència d'assolir un objectiu, més que tenir el plaer mateix com a objectiu. L'autor també fa referència a que les persones perseguim un objectiu o propòsit per a descobrir el sentit de la vida, i tenim la orientació innata de consumir valors i creativitat.

Frankl, en el llibre referenciat en aquest apartat, afegeix que el psicoanàlisi freudià es focalitza en el principi o pulsio de plaer de manera anàloga al que s'entén com a pulsio d'estatus o voluntat de poder de la psicologia adleriana. Per Adler o Nietzsche, inclús

Schopenhauer, la voluntat de poder –relacionada amb l'impuls genètic d'adquisició de poder o influència - és un motor que impulsa la vida, una motivació primerenca que va més enllà de si és il·lusòria, metafísica o transcendental (Bardera, 2012). D'altra banda, Freud (1984) afirma que la pulsio de plaer és un mecanisme per a alliberar-nos d'aquelles tensions aversives, regulant la conducta humana a la recerca del plaer o la evitació de l'aversió (l'estat anímic és completament regulat pel principi de plaer). Així, Frankl mateix afirma que tant la pulsio de plaer com la voluntat de poder són derivacions de la preocupació primària de la voluntat de sentir, i aquesta última voluntat es podria definir com una lluita essencial i introspectiva a cada persona per a descobrir i realitzar un sentit i propòsit.

Frankl classifica el plaer com la conseqüència de realitzar un objectiu o sentit/propòsit, i el poder és un medi per a aconseguir aquest mateix plaer. Si pel motiu que sigui, una persona no pot assolir el sentit o propòsit buscat, o aquest es veu frustrat, aquesta persona busca immediatament el plaer o el poder. Així mateix, es classifica l'autorealització com a un efecte semblant a la felicitat o plaer. Si una persona descobreix i realitza un sentit al món automàticament es pot autorealitzar, però si aquesta busca l'autorealització com a una finalitat, immediatament aquesta perdrà la justificació. L'autor també destaca que l'autorealització és l'efecte no intencional de la intencionalitat de la vida, i que si una persona es preocupa excessivament per l'autorealització es pot dirigir cap a la frustració de la voluntat de sentir. L'ésser humà no es preocupa pel plaer i la felicitat com a objectius sinó que busca allò que causa aquests efectes, la realització d'un sentit. Tanmateix, Frankl identifica les pulsions com a tendències o inèrcies per a actuar i reduir una tensió (segons la visió d'homeòstasi), però la voluntat de sentir actua com a un rol mediador d'aquestes pulsions i tensions. És l'individu qui utilitza la consciència i decideix com actuar.

Havent fet aquesta breu introducció a la voluntat de sentir, cal destacar que Crumbaugh i Maholick, citats pel mateix Viktor Frankl (2012), ens proposen una comprovació empírica per la voluntat de sentir. Aquests autors van comprovar experimentalment que la pulsio descrita per Frankl correspon amb la tendència de les dades observades en l'experiència d'aquests. Yarnell (1971) ens comenta que, fins i tot, el test de Crumbaugh i Maholick ha estat validat per a discriminar patologies com l'esquizofrènia (segons la seva pròpia recerca), ja que les persones (generalment amb trastorns psicòtics o d'ansietat) que senten que la vida està controlada per factors o forces externes tenen una percepció inferior de la voluntat de sentir o sentit de vida, entenent aquesta situació com a buit existencial. Així, s'utilitzaran les

mateixes proves que van realitzar aquests autors en el mencionat experiment (*PiL-Test* o *Purpose in Life-Test*), per a realitzar l'estudi del present treball final de grau.

Molts autors han parlat de la validesa i consistència del *PiL-Test*, però podem destacar la contribució de García-Alandete et Al. (2013) que han seguit la línia de recerca ja iniciada per Crumbaugh i Maholick. Concretament, van estudiar la correlació entre el sentit de vida i la percepció de benestar psicològic, i també amb el gènere/sexe. Pel que fa al benestar psicològic, s'ha distingit tradicionalment entre hedonista (el benestar és plaer i absència de sensacions negatives) i eudaimonista (el benestar és la superació de situacions negatives gràcies a l'autocreixement), segons aquests autors. Seguint la investigació esmentada, s'ha demostrat gràcies a una mostra de 226 graduats i graduades de València (Espanya) - entre 17 i 25 anys -, que el sentit de vida (mesurat amb una versió espanyola del *PiL-Test*) té un caràcter significativament predictiu del benestar psicològic (García-Alandete et Al., 2013).

A més del que s'ha comentat anteriorment, el sexe (masculí i femení) sembla ser que també es pot correlacionar significativament amb la voluntat de sentit (i sentit de vida) i el benestar psicològic, segons el mateix estudi d'aquests autors: Les dones (universitàries) puntuen significativament superior que els homes en benestar psicològic global, creixement personal, sentit de vida i "sentit de control de l'ambient-context", és a dir, perceben que les seves vides encaixen millor en el món (García-Alandete et Al., 2013). Aquests autors ens expliquen que aquesta diferència de gènere pot ser deguda a la consciència de les possibilitats i potencials que es promou en el col·lectiu femení de les generacions actuals, respecte les generacions passades (més reprimides a causa d'una estructura social completament patriarcal).

Des de l'època del canvi de mil·lenni, Frankl diu que la gent viu majoritàriament sense tensions. Aquest fet promou un major avorriment i, com a conseqüència, també augmenta la sensació que ell mateix anomena com a buit existencial o frustració de la voluntat de sentit. Pel que fa a la reflexió anterior, l'autor remarca que no és funció de la logoteràpia oferir una resposta per a aquest sentiment, sinó que hauria d'actuar com a "catalitzador" per a descobrir un nou sentit a la gent atesa.

En la informació extreta del llibre de *Fundamentos y Aplicaciones de la Logoterapia*, Frankl també ens esmenta el punt de vista que s'ofereix a l'educació des de l'existencialisme. Així mateix, destaca que un sistema educatiu basat en el principi d'homeòstasi (un equilibri intern òptim per al benestar) buscarà eliminar les tensions dels alumnes i, precisament, si alguna persona manca d'unes tensions necessàries, intentarà buscar-ne de noves (sigui de manera

saludable o no). Un exemple que exposa el mateix autor seria l'esport ja que aquest generaria una tensió física, autoimposada, per una demanda d'exercici físic que normalment no es satisfà. Tal i com l'esport ben realitzat és una pràctica positiva per l'organisme, una altre via per a satisfer una demanda de tensió no gestionada pot ser una addicció, de manera que es genera un patró autodestructiu per a la persona que busca satisfer aquesta tensió. Frankl també ens comenta que aquestes tensions van estretament lligades a la societat que les genera o les satisfà i, pel fet d'haver viscut en una societat opulenta (és a dir, que es busca i es demanda una abundància i/o comoditat - o opulència -), la gent es descuida d'aquestes tensions i demandes que cal experimentar per a créixer, i ens trobem amb la conseqüència de generar noves tensions, tant de saludables com no.

“Nuestra juventud se puede permitir el idealismo, porque ellos son la primera generación de la sociedad opulenta. Sin embargo, no se pueden permitir el materialismo - dialéctico o capitalista -, porque son la primera generación que posiblemente vea el fin del mundo. Nuestros jóvenes, hombres y mujeres, están suficientemente educados para saber que solo un ideal de hermandad puede salvar al mundo y a ellos mismos” (West, L.J., 1964, pp.842. extret dins de Frankl, 2012, pp.53-54).

L'existencialisme de V. Frankl ens destaca que l'educació evita confrontar el jove amb les idees i els valors. Des de que la humanitat s'ha afrontat a situacions de totalitarismes i autoritarismes, etc. sembla que hi ha una certa obsessió en no imposar cap valor ni ideologia als joves, evitar ser directius i autoritaris ètica i moralment per a evitar confrontacions. Però precisament aquest temor de que els propòsits i sentits ens siguin imposats és el que allunya la idiosincràsia d'aquestes idees i valors. Un altre aspecte a tenir en compte és que Frankl reconeix que és positiu patir una certa quantitat de tensió, tal i com resultaria la tensió d'un sentit a realitzar, ja que és inherent a l'ésser humà i resulta positiu per al benestar mental. L'autor ens destaca que la tensió adequada és la que s'experimenta per prendre una direcció a la vida.

Finalment en aquest apartat, per a introduir la base de la voluntat de sentit i els pilars de la logoteràpia, centrats en les teories existencialistes de V. Frankl, cal destacar que la causa del malestar psicològic s'entén com una manca de tensió generada per un sentit a complir, ja que la tensió es manifestaria igualment de manera poc sana o contrària al que es desitja a la vida. Així, l'autor ens fa referència contínuament que els aspectes socials que comparteixen les cultures amb els ciutadans més saludables, són que tenen més tasques i tensions per a

afrontar; i contràriament, aquelles cultures i societats amb més demanda de salut mental són aquelles que els ciutadans viuen més còmodes i no s'afronten a tantes tensions. Com a conclusió, la llibertat que aporta una societat opulenta no és la solució a la salut mental si els ciutadans no poden afrontar-se a una certa tensió per a viure un sentit o propòsit. La llibertat es viu com a una arbitrarietat si no s'afronta amb responsabilitat i, Frankl ens insisteix que la solució definitiva a la llibertat unida amb el benestar és viure amb llibertat per a escollir les tasques a realitzar.

2.3. Llibertat de voluntat (responsabilitat) i el sentit de vida

Després d'haver introduït la teoria que envolta l'existencialisme de Viktor Frankl, que conforma la base del present treball final de grau i, és la base de la psicoteràpia que focalitza la intervenció terapèutica al sentit de vida - logoteràpia -, ens endinsarem al concepte d'aquest propòsit vital.

Pel que fa a la vida de l'ésser humà, Frankl ens explica que és intencional, és a dir, viure implica ser davant un sentit que s'ha de realitzar i davant valors que es busca consumir. En relació a la tensió vital descrita anteriorment, que promou la motivació per a assolir el propòsit vital descobert, ens estableix un camp bipolar entre la realitat i ideals que volem materialitzar. Així, la vida personal està orientada als ideals i valors de cada persona, i l'existència no seria autèntica si no es viu en termes d'autotranscendència, que no es tracta de cap concepte esotèric, sinó que aquest concepte vol dir que l'ésser humà viu per a assolir una imatge diferent a la que és en un moment present, per a consumir allò que valora i ofereix un propòsit. "La autotranscendència es la essència de la existència" (Frankl, 2012, pp. 57).

Per a caracteritzar els valors i sentits de vida cal assenyalar si són tant relatius o subjectius com es suposa, sobretot per a les hipòtesis d'aquest treball (esmentades a la introducció i comentades amb més profunditat al marc pràctic). En cert sentit, segons Frankl ho són. És relatiu en la mesura que es relaciona amb una persona específica involucrada en una situació específica, però més exactament cal destacar que és singular. Aquesta singularitat a la qual es refereix Viktor Frankl és exactament qualitat d'una vida entesa com a totalitat, entenent la vida alhora com un cúmul d'experiències singulars. Igualment, l'autor ens afirma que l'ésser humà és singular en termes d'essència i existència. Així, ningú pot ser substituït en virtut de

la singularitat de la seva essència, ni tampoc ningú pot ser repetit en virtut de la singularitat de l'existència de cadascú.

L'autor existencialista al qual fem referència constantment en aquest apartat ens segueix indicant que l'existència humana és caracteritzada per buscar una transcendència a sí mateixa, és a dir, orientar-se cap a quelcom diferent a sí mateixa. D'aquesta manera, l'ésser humà està inquiet fins que hagi descobert i realitzat un sentit o propòsit a la vida. Cal remarcar, segons Frankl, que no existeix un sentit universal per a la vida ja que cadascú dona sentits singulars a cada situació individual, però això no indica que no hi hagi situacions semblants i, per conseqüència, es poden descobrir sentits semblants en persones d'una mateixa societat, cultura o a través de la història. Sobretot, als sentits que aparentment semblen més universals els podríem anomenar com a valors, ja que també es poden definir aquests valors com als sentits més universalitzats que es cristal·litzen en situacions típiques, les quals la humanitat ha d'afrontar. Els valors ens permeten alleujar la recerca de sentit en casos típics ja que estalvien el fet de prendre decisions.

Un cop hem introduït la visió diferenciada que ens ofereix Frankl sobre el sentit i els valors, essent el primer més singular i els segons més universals i extrapolables, respectivament, arriba l'hora de preguntar-nos si el sentit és subjectiu. L'autor ens explica que, tal i com passa als tests projectius, el sentit és un factor que influeix tota projecció, sobretot en aspectes que són neutrals en sí mateixos, i en aquest sentit la realitat pot ser entesa com una pantalla on projectem tot el que desitgem. Tot i així, cal destacar que la parcel·la subjectiva del sentit, a través de la qual abordem la realitat, no resta valor a la objectivitat de la situació. Per a posar un exemple (proposat personalment) que il·lustri la situació anterior podríem dir que: si el lector que llegeix aquestes línies afirma que els arbres tenen fulles, ho farà projectant la seva realitat, però aquesta interpretació no restarà valor objectiu als canvis estacionals que succeeixen en arbres de fulla caduca, ja que es confirma que els arbres poden quedar sense fulles episòdicament.

Frankl ens indica que en termes d'autotranscendència, l'ésser humà busca sentits que són diferents a sí mateix, i són més complexos que tan sols explicacions de sí mateix, sobre tot insisteix en que els sentits són descoberts més que inventats. L'autor també comenta que si l'autocomprensió està bloquejada per patrons preconcebuts d'interpretació (adoctrinament), es pot fer referència a “trobar” o “donar”^{*1} un sentit en comptes de descobrir-lo per a la lliure

1. Entenent “donar” com a una acció d'associació a través de l'observació d'un element preexistent, igual que trobar, no és un element singular i únic descobert o aportat directament per una persona en concret.

interpretació. Tal i com es realitza en les respostes, acordades com a correctes per a cada qüestió, els sentits es podrien entendre com el “correcte” rere cada situació. Així, l'autor ens defineix el sentit com a allò que es vol dir, com a resposta a una pregunta, tal i com el sentit és resposta d'una situació que implica una decisió.

L'ésser humà és lliure de respondre a les qüestions plantejades a la vida però aquesta llibertat de voluntat inherent no s'ha de plantejar en termes d'ocurrència ni d'arbitrarietat, sinó que s'ha d'entendre en termes de responsabilitat. Les persones són responsables de respondre - en sintonia amb el seu objectiu - a la pregunta, o distingir el seu verdader sentit d'una situació (més descobrir el sentit que trobar-lo) i percebre'l conscientment ja que la consciència és el vehicle de cerca del sentit. Frankl ens indica que la consciència és la capacitat intuïtiva de l'ésser humà per a descobrir el sentit d'una situació, intuïtiva perquè com s'ha dit abans el sentit personal descobert no segueix necessàriament cap llei universal (ja que sinó aquest concepte implicaria un valor més que un sentit). En síntesi de la informació anterior, per a caracteritzar el descobriment d'un sentit, Frankl ens assegura que ha de ser responsablement i de manera conscient, sense caure en patrons preconcebuts d'autoconeixement (per a evitar l'adoctrinament o desviacions del verdader sentit, promovent la màxima salut mental).

Tal i com se'ns destaca la consciència com a intuïtiva (poder percebre o descobrir sentits fora de lleis universals), també se'ns configura com a creativa ja que sovint pot actuar en diferent context als valors (lleis o sentits de caire universal), segons explica Frankl. Un cas personal pot projectar la idea de comunisme sorgida davant un règim totalitari i autoritari com el d'una dictadura, i aquest fet es pot considerar revolucionari davant el valor polític imposat inicialment. Així, la consciència té també el poder de descobrir sentits de vida únics que puguin contradir valors acceptats (concepte de creativitat). Frankl ens explica literalment que: “El sentido singular de hoy es el valor universal del mañana” (2012, pp. 69), en la línia del que s'ha comentat anteriorment ja que el sentit és conscient i la consciència és creativa. Per tant, es pot descobrir un sentit singular i personal completament nou en la societat, que concordi amb la parcel·la objectiva de la realitat*², i així es “popularitzi” per a construir un valor universal o llei nova, dins la societat d'origen.

Frankl, en el llibre *Fundamentos y Aplicaciones de la Logoterapia*, afirma que encara que els valors universals desapareguin, els sentits singulars seguirien oferint un significat a la vida i

2. Parcel·la objectiva o també anomenada per Frankl (2012) “transsubjectivitat”, fa referència a aquelles dades empíriques irrefutables dins l'existència de l'ésser humà i la seva interacció amb l'univers. Les ciències i matemàtiques podrien ubicar-se dins una parcel·la objectiva comuna.

és la consciència el vehicle que permet orientar-se en aquestes circumstàncies (tal i com va experimentar als camps de concentració Nazis), així Frankl, afirma que l'educació hauria de promoure en grau màxim la capacitat de prendre decisions de manera independent i autèntica. Mantinent el traspàs de cultura i tradicions socials, l'educació hauria de perfeccionar la capacitat de l'ésser humà per descobrir sentits únics. Vivint en temps d'opulència, en molts aspectes, els medis de comunicació ens bombardegen amb estímuls innumerables i hem de saber defensar-nos (filtrar la informació, etc), distingint allò que és important d'allò que no ho és. També, vivim en el temps de la "píndola", és a dir, rebem oportunitats sense precedents a la història i hem d'aprendre a seleccionar, sota la responsabilitat humana i la guia de la consciència, en comptes d'optar a un automatisme imposat des d'una esfera social.

Retornant a la responsabilitat personal que requereix l'existència humana, el descobriment d'un sentit, i la mateixa llibertat, cal destacar el paper de la consciència. Segons Frankl, aquesta està lligada a la essència humana (acceptant també les seves limitacions), i si no es tracta d'algú molt perfeccionista cal acceptar la fallibilitat (i entendre que també ens podem confondre). En conseqüència, l'ésser humà ha d'entendre que s'ha d'obeir la pròpia consciència de forma incondicional encara que entenem l'existència de l'error. Lluny de ser un procés de condicionament o una "pseudomoral superegoística", la consciència no es defineix com a omnipotent, i la llibertat tampoc. Així, Viktor Frankl dins les seves reflexions psico-filosòfiques ens afirma que per a no contradir l'essència humana hem de poder errar, ja que la possibilitat d'error no dispensa la necessitat de l'intent.

De la reflexió anterior es deriva una de les actuacions del logoterapeuta, i és que els professionals que exerceixen aquest tipus de teràpia mai haurien de voler imposar cap valor al pacient, ja que aquest hauria de ser remès a la seva pròpia consciència. Ara bé, hi poden haver excepcions quan la consciència clarament està errada (casos de ideació o intenció suïcida, o homicida) i l'actuació es tracta d'una prevenció a problemes majors de salut. Així, Frankl segueix insistint en que un logoterapeuta - tant com qualsevol psicoterapeuta - no hauria d'afirmar tenir la resposta a qualsevol pregunta, ni dir què és un valor i què no ho és, ni distingir allò que té sentit o significat del que no ho té. Tal i com segueix afirmant l'autor, el sentit de vida no pot ser donat ni explicat, ni per tan sols professionals de la salut, sinó que ha de ser descobert pel mateix pacient. La logoteràpia tracta les ambicions i frustracions existencials del pacient, no el sentit de vida directament.

L'afirmació que acompanya a tot existencialista és que existeix un sentit o propòsit vital que manté a l'individu en cerca incessant durant la seva existència, però també aquest individu té la llibertat i responsabilitat d'endinsar-se en la recerca, o no. Havent introduït els pilars bàsics de l'existencialisme, cal remarcar en què consisteix la logoteràpia i com s'entén i defineix exactament el concepte de sentit de vida, estudiat en aquest present treball i important per a descriure de manera empírica les conclusions obtingudes. Lluny de consistir en un diàleg estrictament filosòfic, la logoteràpia i l'existencialisme es basen en estudis empírics per a establir com l'ésser humà pot descobrir el sentit de vida.

En psicoteràpia existencial el logoterapeuta realitza un estudi empíric (fenomenològic, ja que s'estudia l'experiència que les persones tenen sobre els valors). Aquest estudi demostra inicialment que una persona pot descobrir el sentit de la vida realitzant un fet, creant una obra, experimentant la bondat o la raó, vivint la naturalesa o la cultura o, fins i tot, es pot descobrir un sentit trobant-se amb un altre ésser singularment únic i estimant-se. Emperò, també existeix la més noble comprensió del sentit de vida, segons indica Frankl, reservada a aquelles persones que, privades de l'oportunitat de trobar sentit en un fet, obra o amor, escullen assumir una actitud determinada davant una dificultat per a superar-la i créixer més enllà de la condició inicial. Permetent així transformar o transcendir la carència, cap a l'heroisme i el triomf personal (d'aquí que sigui la més noble).

El sentit de vida és el motor que propulsa la vida, i segons Frankl es pot classificar segons tres tipologies de valors, o diferents maneres de descobrir el sentit (tríada del sentit de vida):

- Valors creatius, en mesura d'allò que l'individu humà *ofereix* al món en termes de creació.
- Valors experiencials, en mesura d'allò que l'individu *pren* del món en termes de retrobaments i experiències.
- Valors actitudinals, en mesura de la *postura que assumeix* l'individu davant un destí que no ha pogut modificar.

Frankl sempre afirma que la vida mai deixa de tenir un sentit encara que no el sapiguem trobar, ja que les persones privades dels valors de creació i experiència segueixen essent impulsades a la recerca d'un sentit, o a viure un sentit per a poder afrontar el patiment de manera digna. Segons la opinió mèdica i homeostàtica, que defensa un equilibri necessari per a viure bé sense dolor ni patiment, l'ésser humà no hauria de patir. Així, defensa Frankl,

s'alimenta un "escapisme neuròtic" per tal de no patir, però el patiment mateix forma part d'un procés de creixement per a transformar o transcendir la carència en una virtut o triomf.

El patiment és allò que configura la última tríada descrita per l'existencialisme, pel mateix Frankl, com a la "tríada tràgica". Aquesta tríada es compon del valor actitudinal que adoptem davant la culpa, el dolor i la mort. Parlar d'aquest aspecte no s'ha d'entendre com a quelcom negatiu dins l'existencialisme, sinó que la logoteràpia entén aquest valor actitudinal com a un valor optimista de la vida ja que ensenya que no existeixen aspectes tràgics que no puguin ser transcendits en triomfs significatius a partir de la *posició adoptada* davant d'ells. Frankl creu molt convenient ésser conscients de que l'ésser humà és responsable de què fer, a qui estimar i com patir, i quan s'ha realitzat un sentit, ho ha fet per a sempre. Davant la transitorietat de la vida, lligat amb el valor actitudinal cap a la mort, l'home és responsable d'utilitzar el passat per a emmagatzemar tot tipus d'experiències transcendents per a actualitzar les potencialitats relacionades amb els valors creatius, experiencials i actitudinals.

Finalment i per a tancar l'apartat introductori de l'existencialisme i Frankl, cal dir que s'ha buscat resumir de la manera més breu possible la teoria de base que caracteritza l'enfocament del procediment experimental del present treball final de grau (per a introduir la concepció existencialista en la qual es centra), i cal destacar que amb mal gust s'han descartat de comentar teories que, si bé eren molt interessants, no eren adients per l'objectiu del mateix projecte de recerca. Així doncs, és altament recomanat seguir llegint teoria de Viktor Frankl si el lector es manté interessat per a aprendre més sobre la logoteràpia, existencialisme i antropologia dimensional (comentada al primer apartat del marc teòric).

2.4. Proves psicomètriques per l'anàlisi i característiques sociològiques contrastades

En aquest mateix apartat, s'ofereix la caracterització científica de les proves utilitzades (per a la recerca) disponibles per a consultar a l'annex (1), així com la justificació teòrica que dona lloc a les hipòtesis formulades per al treball. També, aquesta teoria marc permetrà poder establir correlacions i realitzar anàlisis estadístics en relació a l'obtenció de resultats i conclusions respecte aquest treball final de grau. Cal destacar que, en el procediment de la pròpia recerca les proves psicomètriques per a l'anàlisi existencialista es compararan amb els resultats d'un qüestionari sociològic introduït per Noblejas de la Flor (1994), i utilitzat també

en recerca dins la concepció de la psicologia existencial. Així, s'inicia la primera part d'aquest apartat de caracterització de les proves psicomètriques utilitzades: *PiL-Test*, *Logo-test* i el qüestionari sociològic.

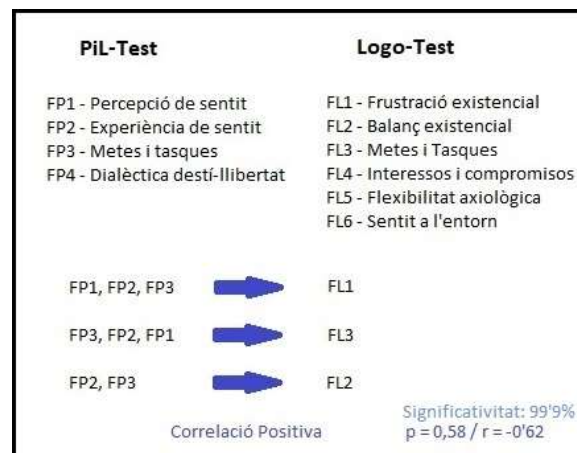
Pel que fa a les proves psicomètriques existencialistes utilitzades en aquest treball, es poden diferenciar dos tests que també tenen dos funcions diferents. Cal afegir que es descriuen amb més profunditat a l'apartat d'instruments del marc pràctic d'aquest mateix treball, però en aquest apartat es presenten i es descriuen per a justificar el seu ús dins la present recerca. Per una banda tenim la prova *PiL-Test*^{*3} (ja comentada en apartats anteriors) desenvolupada per Crumbaugh i Maholick, i analitzada en termes de validesa i fiabilitat per Noblejas de la Flor (1994) i García-Alandete (2014), entre d'altres (pel que fa a la versió espanyola).

D'altra banda, també es disposa de la prova *Logo-Test*^{*4}, proposada per Elizabeth Lukas, però en aquest cas analitzada per Noblejas de la Flor (1994) i Sánchez, Risco i Urchaga (2011), per a la versió espanyola. Les preguntes d'aquest test s'agrupen en 3 blocs (LI, LII i LIII), i n'hi ha 20 en total. Dit això, cal afegir que a l'apartat 3.3. - Instruments del marc pràctic es descriuen amb més profunditat, i també s'explica la correlació entre factors dels dos tests, que s'utilitza per a comprovar si els resultats són coherents i poder establir amb més suport empíric les conclusions extretes de l'anàlisi existencial (imatge 4). Finalment, cal destacar que també s'utilitzarà un qüestionari sociològic utilitzat per Noblejas de la Flor (1994), afegint preguntes que es volen estudiar per a contrastar les hipòtesis i poder comprovar les correlacions desitjades.

3. Consta de 20 preguntes-ítems que es poden agrupar en 4 factors (variància de 54% en espai de valors, i 100% en factorial): Percepció de sentit (FP1), Experiència de sentit (FP2), Metes i Tasques (FP3), i Dialèctica destíllibertat (FP4), segons la tesi doctoral de Noblejas de la Flor (1994). S'utilitzarà la nomenclatura esmentada per a analitzar els resultats del *PiL-Test*.

4. L'anàlisi factorial de Noblejas de la Flor (1994) ens mostra 6 factors que tenen una variància de 49,9% en espai de valors, i 100% en factorial: Frustració existencial (FL1), Balanç existencial (FL2), Metes i Tasques (FL3), Interessos i Compromisos (FL4), Flexibilitat axiològica (FL5) i Sentit a l'entorn (FL6).

Imatge 4. Factors de cada test utilitzat i la correlació entre ells, segons Noblejas de la Flor (1994)

Així, pel que fa a les preguntes incloses al qüestionari sociològic, i per a possibilitar la seva correlació amb el resultat als tests - *PiL-Test* i *Logo-Test* -, s'enceten a continuació els referents teòrics que les justifiquen, i que configuren la base d'anàlisi i configuració de les hipòtesis extretes en aquest present treball.

2.4.1. Influència de creences religioses i el grau de benestar personal en el sentit de vida

Iniciant la caracterització científica dels factors analitzats per a comprovar si les hipòtesis es confirmen - o no - podem destacar el factor de creences religioses i espirituals, així com el grau de benestar personal, per a condicionar la voluntat de sentit. És a dir, s'introdueixen els factors per a posteriorment correlacionar-los i indicar si van lligats a un sentiment singular i subjectiu de més o menys vacuïtat existencial.

Segons l'article científic consultat de Bernard et al. (2017), es pot correlacionar experimentalment el grau d'espiritualitat (traduït de *Spirituality*), el sentit de vida (*Meaning in Life*), estrès psicològic (*Psychological Distress*) i el desig d'avançar la mort (*Wish for Hastened Death*) amb la qualitat de vida (*Quality of Life*). Cal destacar que en aquest context el grau d'espiritualitat es defineix com la via en que la gent busca i expressa el sentit/propòsit, i la manera en que s'experimenta la connexió amb el moment present, amb un mateix, els altres, la naturalesa i, fins i tot, amb la significativitat; a més a més, la qualitat de vida es pot definir (segons la World Health Organisation, Saxena i Orley, 1997, dins de Bernard et Al., 2017) com la percepció individual sobre la posició a la vida respecte els seus èxits, expectatives, normes i preocupacions.

Aquest equip de recerca va analitzar una mostra de pacients de cures pal·liatives majors de 18 anys i sense trastorns psiquiàtrics però, segons els informes mèdics personals, amb una expectació de vida inferior a 6 mesos. Se'ls va entrevistar de forma estructurada i van passar proves psicomètriques per a cada variable analitzada i comentada anteriorment: destaquem en aquest treball *The Schedule for Meaning in Life Evaluation*, pel que fa a l'anàlisi psicomètric del grau de benestar amb el sentit de vida, i *The Idler Index of Religiosity*, pel que fa al grau d'espiritualitat/religiositat. Els resultats de la recerca suggereixen que la relació entre el sentit de vida i el benestar espiritual és significativa en una correlació negativa amb l'estrès psicològic, i sobretot el benestar espiritual (Bernard et Al., 2017). Així, en la mateixa línia de l'esmentat anteriorment, es pot afirmar que el sentit de vida representa un element nuclear de l'espiritualitat, i aquesta última és un factor de protecció davant l'estrès psicològic.

D'altra banda, centrant l'atenció a estudis correlacionals del grau de religiositat amb el sentit de vida (des de la perspectiva de Frankl), podem destacar l'equip de Aquino et Al. (2009) ja que va desenvolupar una recerca a Brasil (Campina Grande) amb una mostra de 299 persones de població general i estudiants universitaris, de 18 a 84 anys. Segons la informació consultada d'aquest equip, es pot realitzar una distinció bàsica entre religió i espiritualitat. Mentre que l'espiritualitat fa referència a la cerca de sentit, unitat i transcendència, la religió es relaciona amb allò estrictament organitzacional, ritual i ideològic (de Aquino et Al., 2009). A més, els autors utilitzen en la seva recerca⁵ el *PiL-Test* (desenvolupat per Crumbaugh i Maholick, 1964; dins de Aquino et Al., 2009) per a avaluar el grau de sentit de vida/vacuitat existencial, i l'*escala d'aptitud Religiosa/Espiritual* (del mateix de Aquino, 2005; dins de Aquino et Al., 2009) per a valorar el grau de religiositat i la correlació específica entre aquests aspectes.

Els resultats obtinguts a la recerca de Aquino et Al. (2009) clarifiquen una relació entre actitud religiosa i sentit de vida, i cal destacar que justifiquen alhora una de les hipòtesis d'aquest treball: l'actitud religiosa es correlaciona positivament amb realització existencial ($r = 0.36$, $p < 0.0001$) i l'edat ($r = 0.29$, $p < 0.0001$), i es relaciona negativament amb el factor general de l'escala de sentit de vida del *PiL-Test* ($r = -0.31$, $p < 0.0001$), el factor de desesperança existencial ($r = -0.26$, $p < 0.0001$) i el vuit existencial ($r = -0.19$, $p < 0.001$). Finalment, de Aquino et Al. (2009) conclouen que una característica d'allò sagrat és aportar

5. D'entre tota la mostra, els autors indiquen que tan sols el 32% afirmava participar activament en algun grup religiós, i en relació a creences: el 59,3% s'autodenominaven catòlics, un 18,3% evangèlics, un 9,7% espirituals i un 4,7% integrants d'altres religions (de Aquino et Al., 2009), la resta no eren creients.

una cosmovisió positiva del món. Com a un tret modern, aquesta visió religiosa ha estat substituïda per una visió més antropològica i científica de la realitat, i això implica desestimar les explicacions més “màgiques”. Però aquesta transició - o canvi - no significa que la gent que mostra creences i actituds religioses perdin l’efecte d’aquestes: les creences religioses en aquest context es perceben com a un factor de protecció contra la desesperança i el buit existencial, sobretot en aquelles persones que es vinculen amb allò sagrat - o sacramental - a nivell afectiu, cognitiu i comportamental (de Aquino et Al., 2009).

2.4.2. Ús de tecnologies i xarxes socials pel benestar personal

Havent comentat ja els estudis que fan referència a la religió i com es pot relacionar amb el sentit de vida, s’introdueix el subapartat dedicat a l’ús de les noves tecnologies i xarxes socials.

Cal destacar que en el qüestionari sociològic utilitzat en aquest present treball s’ha inclòs una pregunta referent a l’ús de les xarxes socials per tal de diferenciar i distingir si aquelles conductes o respostes significatives d’una dependència a les tecnologies mostren correlació amb el grau de realització existencial, o no. D’entre els estudis referenciats a la bibliografia cal destacar Echeburúa i de Corral (2010), que ens ofereixen una descripció d’indicadors per a classificar una conducta, relacionada a les TIC o xarxes socials, com a dependència. Si bé se’ns indica que l’ús d’internet i les TIC (Tecnologies d’Informació i Comunicació) pot ser entès tant medi de treball com a finalitat d’un procés, és en aquesta segona concepció on es presenta una instrumentalització d’aquestes eines per a aconseguir plaer (Echeburúa i de Corral, 2010). Així, els autors afirmen que la dependència és notable quan l’ús d’aquestes eines afecta l’autonomia de l’individu, i quan el motiu d’utilització més freqüent sigui per a evitar malestar emocional.

És cert que el col·lectiu de gent jove i adolescent està més exposat a l’ús d’internet i xarxes socials que la gent més gran, i que els motius i pautes d’utilització poden canviar en cada cas, però Echeburúa i de Corral (2010) afirmen que en general l’ús de les xarxes socials i internet està justificat per a augmentar la visibilitat davant els demés (es pot combatre la solitud de manera virtual), reafirmar la identitat dins un grup o poder contactar més sovint amb persones properes. Però aquest ús també pot ser generador de confusió entre la identitat, la privacitat i la publicitat personal, així com també pot mantenir a l’adolescent vinculat a una falsa

identitat i distanciar-se del contacte personal o, fins i tot, distanciar-se del món real. Els autors destaquen que a la recerca s'ha contemplat l'addicció com a la forma de relació amb aquestes tecnologies i els motius d'utilització.

Echeburúa i de Corral (2010) ens indiquen els factors de risc relacionats amb una conducta dependent a les xarxes socials i TIC, com per exemple: l'edat (adolescència), la vulnerabilitat personal, estats emocionals, personalitat, impulsivitat, factors psicològics com depressió, ansietat o fòbia social, la insatisfacció personal; i conjuntament amb una cohesió familiar dèbil i relacions socials pobres, els factors de risc poden coincidir amb els d'altres dependències. Arribats a aquest punt, de manera personal i com a hipòtesi per a aquest treball, és fàcil pensar que un major ús de TIC, xarxes socials o internet - concretament una major dependència - pot tenir correlacions amb el sentit de vida (probablement es podria esperar correlació negativa, tot i que aquest concepte ja es desenvolupa correctament a l'apartat 3.1. - Hipòtesis del marc pràctic). Així que, com a pregunta del qüestionari sociològic per a poder correlacionar amb els resultats del *PiL-Test* i *Logo-Test* (tots disponibles com a còpia a l'annex 1), s'ha utilitzat les senyals d'alarma d'una conducta dependent en l'ús de les TIC o xarxes socials (Echeburúa i de Corral, 2010), concretament:

- A) Privar-se de son (<5 hores) per estar connectat a la xarxa, a la qual es dedica un temps de connexió anormalment alt.
- B) Descuidar activitats importants, contacte amb família, relacions socials, l'estudi o cura de la salut.
- C) Rebre queixes en relació a l'ús de la xarxa d'algú proper, pares o germans.
- D) Pensar en l'ús constantment, inclús quan no s'està connectat, i sentir-se irritat/da excessivament quan la connexió falla o resulta lenta.
- E) Intentar limitar el temps de connexió, sense aconseguir-ho, i perdre la noció del temps.
- F) Mentir sobre el temps real de connexió a la xarxa o videojocs.
- G) Aïllar-se socialment, mostrar-se irritable i baixar el rendiment en estudis o feina.
- H) Sentir eufòria i activació conductual anòmala quan s'està davant el PC.

Finalment, per a poder correlacionar el grau de vacuïtat existencial i la dependència a les xarxes caldrà comprovar si el major compliment d'aquestes premisses, entès com a un indicador de major dependència, es pot correlacionar significativament amb algun resultat concret d'un factor analitzat dels tests existencials, o amb el mateix resultat final.

2.4.3. Etapes d'edat Erikson

Seguint amb la descripció de factors que s'analitzaran en aquest present treball (en forma de pregunta dins el qüestionari sociològic) cal mencionar l'edat entesa com a nivell de desenvolupament psicosocial, descrita en 8 etapes al llarg de la vida, per Erik Erikson (1985). Aquest autor ha estat estudiat per altres investigadors en l'àmbit del desenvolupament psicosocial ja que va aportar una visió del cicle complet de desenvolupament de la vida humana (Bordignon, 2005). Les etapes d'edat o - estadis - descrits per Erikson integren el nivell somàtic, psíquic i ètic-social de cada individu, i el principi epigenètic*⁶. Aquesta organització comprèn un conjunt integrat d'estructures operacionals (conductes, pensaments, actituds, motivacions, etc.) que influeixen als processos psicosexuals i socials de cada individu, en un moment concret de la seva vida (Bordignon, 2005).

Cada estadi descrit per Erikson s'identifica amb una característica central bàsica i una crisi bàsica psicosocial dialèctica (Bordignon, 2005). Segons Erikson (1985), la crisi s'identifica com el pas d'un estadi a un altre i consta d'un procés progressiu de canvi de les estructures operacionals, però també pot ser regressiu o patològic (estancament en una etapa anterior, sense superar la crisi ni canviar les estructures operacionals). D'altra banda, Bordignon (2005) indica que la crisi també s'identifica amb la relació dialèctica de les forces individuals sintòniques (és a dir, virtuts o potencialitats) i les distòniques (defectes o vulnerabilitat) de cada estadi. Pel que fa a la resolució positiva de la crisi dialèctica (progressió, ni estancament ni regressió) emergeix una força sintònica nova específica d'aquella fase.

A continuació, s'introdueix una descripció breu de les etapes d'Erikson (taula 1) analitzades en el present treball (concretament l'adolescència, joventut, adultesa i vellesa) i identificades amb la resposta d'edat dins del qüestionari sociològic, amb l'objectiu de poder establir alguna correlació entre els resultats dels *PiL-Test* i *Logo-Test*, segons les hipòtesis formulades (o no):

6. El principi epigenètic fa referència a un pla bàsic de desenvolupament individual, és a dir, un patró innat de desenvolupament personal i singular, que va madurant a mesura que s'aprenen o es desenvolupen nous aspectes de caire biològic, psicològic i social-cultural.

Taula 1. Estadis descrits per Erikson (1985), amb les corresponents característiques centrals bàsiques i crisis psicosocials dialèctiques, i edats (Bordignon, 2005)

Etapes – Estadis (anys)	Crisis psicosocials sintòniques i distòniques	Relacions socials significatives	Forces bàsiques (virtuts i potencialitats sintòniques)	Patologies bàsiques (debilitats i febleses distòniques)
V – Adolescència (12 - 20)	Identitat VS. Confusió d'identitat	Grup d'iguals I altres grups, Model de lideratge	Fidelitat – Fe Jo sóc allò que puc creure fidelment	Confusió d'identitat Postergar valors, Moratòria psicosocial
VI – Joventut (20 - 30)	Intimitat VS. Aïllament	Companys D'amor i treball, Competència i cooperació	Amor Nosaltres som allò que estimem	Aïllament Exclusivitat, Narcisisme
VII – Adultesa (30 - 50)	Generativitat VS. Estancament	Treball dividit Família i llar compartits	Cura – Zel Caritat, jo sóc allò que cuido amb zel	Estancament Rebuig
VIII – Vellesa (+ 50)	Integritat VS. Desesperança	Gènere humà "El meu gènere"	Saviesa Jo sóc allò que sobreviu en mi	Desesperança Desdeny

Adolescència

L'adolescència és l'etapa compresa entre 12 i 20 anys, però al present treball es seleccionarà la mostra major d'edat, de 18 a 20. Aquest estadi, segons Bordignon (2005), s'inicia amb els canvis sobtats del cos i maduresa psicosexual, que desperta un interès per la sexualitat i la formació de la identitat personal. Concretament es pot distingir, a l'adolescència, la construcció de la identitat psicosexual, identitat ideològica (o política), identitat psicosocial, identitat professional i la identitat cultural i religiosa. La relació social més significativa és la relació amb els iguals. Un cop es va assolint l'etapa, Bordignon (2005) també afirma que el valor sintònic adquirit és la fidelitat, un cop s'ha assolit la identitat personal.

Joventut

La culminació del desenvolupament de la maduresa sexual arriba entre els 20 i 30 anys, segons Bordignon (2005) en aquest moment les persones ja podem desenvolupar una relació sexual saludable amb un ésser estimat, amb el qual es pugui crear i compartir amb mútua confiança cicles de vida de procreació, treball i oci per tal d'assegurar la descendència en un futur (amb millors condicions de vida que al passat). La intimitat, destaca Bordignon (2005), és la força sintònica que permet l'assoliment del valor de confiança amb la parella en l'amor i el treball, facilitant la integració social i l'afiliació necessària per a poder desenvolupar la força ètica adient per a seguir fidels a compromisos significatius. Controlant l'equilibri entre

la intimitat i l'aïllament (en aquest cas força distònica) es pot desenvolupar la realització en l'amor i l'àmbit professional.

Adultesa

Després de la etapa de joventut, Bordignon (2005) segueix amb la teoria d'Erikson explicant que entre els 30 i 50 anys, després d'una possible maternitat i paternitat, es desenvolupen nous productes de creativitat per al treball, ciència i tecnologia juntament amb el desenvolupament de noves idees en cura i educació, per millorar el benestar de noves generacions, dels possibles propis fills, dels altres i de la societat, en general. La virtut - i força sintònica - d'aquesta etapa és la cura i l'amor per a estimar i treballar per la cura dels altres, juntament amb una responsabilitat universal per als fills i el producte del treball humà (Bordignon, 2005).

Vellesa

Per últim, Bordignon (2005) en la línia d'Erikson, explica que a partir dels 50 anys la persona es dedica a integrar l'acceptació de sí mateixa i de la seva història personal, que també busca la integració de l'emoció de confiança, autonomia i altres forces sintòniques, la vivència de l'amor universal com a factor definitori de l'activitat personal i professional, la convicció que el propi estil de vida ha estat una contribució significativa i, la confiança en sí mateixa i en les noves generacions. Així, la força distònica que s'observa en aquest estadi (Bordignon, 2005) és la desesperança deguda a la pèrdua de la integritat i per manca dels seus valors. El valor o força sintònica en aquest cas és la saviesa, que fa referència al saber acumulat durant la vida, la capacitat d'emetre judicis madurs i a la comprensió dels significats de la vida i la forma de recordar-la.

Finalment, cal destacar la recerca de García-Alandete (2014) ja que exposa la correlació entre el resultat del *PiL-Test* i l'edat. Aquest autor confirma que la població de mitjana edat (de 30 a 55 anys) obté una puntuació total, i en varis factors, significativament més alta que la puntuació obtinguda per el grup de població més jove (de 18 a 29 anys). Aquest fet pot estar explicat per les diferències cognitives, motivacionals i psicosocials (de naturalesa evolutiva) de cada etapa d'edat (García-Alandete, 2014).

2.4.4. Identificació de classes socials

Per últim, dins l'apartat del marc teòric cal matisar alguns aspectes per a aclarir la distinció de classes socials que s'utilitzarà a l'estudi del present treball. Al qüestionari sociològic es contemplen diferents preguntes que van relacionades amb la feina, els ingressos familiars i els estudis per a establir si els resultats del *PiL-Test* i *Logo-Test* obtinguts es poden correlacionar d'alguna manera amb les característiques sociològiques (referents a la classe social) seleccionades al qüestionari (imatge 5).

Imatge 5. Factors analitzats en el qüestionari sociològic, segons les preguntes formulades.

Ingressos familiars mensuals aproximats ?	Professió ?
<300,5€	Estudiant
300,5 a 601€	Treball a la llar
601 a 1202€	Traball a indústria o serveis
1202 a 2103,5€	Encarregats/ades o càrregos directius mitjos
>2103,5€	Professió liberal
Nivell d'estudis ?	Director/a o alt/a executiu/iva
Cap	Empressari/a
Primaris/EGB	Parat/ada
Formació professional	Jubilat/ada
Batxillerat	
Universitari/a de grau mig (diplomatura, llicenciatura o grau)	
Universitari de grau alt (màster o doctorat)	

Noblejas de la Flor (1994) utilitza en la seva tesi doctoral sobre existencialisme un qüestionari sociològic amb les preguntes i respostes formulades a la imatge 5, tot i que per la utilització d'aquestes en aquest present treball s'ha substituït els ingressos familiars a euros (originalment s'indiquen amb pessetes) i s'ha actualitzat la categorització de professió i estudis (les categories originals inclouen professions poc comunes actualment, com treball a la terra, etc.). L'intent de classificar les diferents respostes i categories anomenades en la imatge 5, amb les seves respectives classes socials, podria ser un procés molt controvertit segons Solé (1979), ja que les classes o categories fan referència al sistema polític capitalista del moment, i en pocs anys poden haver canvis de valors de professions determinades. Aquest fet, juntament a un estudi limitat de la societat catalana fa que sigui difícil poder categoritzar correctament la societat.

Solé (1979) en el seu article realitza la categorització socio-econòmica següent:

- Empresaris agraris assalariats
- Empresaris agraris sense assalariats i membres de cooperatives agrícoles
- Directors i gerents d'explotacions agràries i personal agrari qualificat
- Resta de treballadors agraris
- Empresaris no agraris sense assalariats i treballadors independents
- Professions liberals i altres, amb assalariats o sense
- Directors i gerents d'empreses i societats no agràries
- Alt personal administratiu, comercial i tècnic d'empreses i societats no agràries
- Personal administratiu intermedi, comercial i tècnic d'empreses i societats no agràries i de l'Administració pública
- Resta de personal administratiu, comercial i tècnic d'empresa i societats, etc.
- Contramestres, capatassos i assimilats
- Obrers qualificats i especialitzats no agraris
- Obrers sense qualificació no agraris
- Caps de grup de serveis i resta de treballadors de serveis
- Professionals de les forces armades
- Persones no classificables, econòmicament actives

Llegint aquestes categories presentades per Solé (1979) podem pensar que actualment la relació no és igual a la dècada dels anys 1970 segons l'article consultat, fet que pot posar en dubte la seva fiabilitat. És per això que es considera útil referenciar les classes socials proposades per l'equip de recerca de Fernández et Al. (2000), pel que fa al context de recerca en desigualtats de salut:

- Classe I: Alts directius i tècnics superiors
- Classe II: Directius i propietaris o gerents de comerç
- Classe III: Treballadors amb qualificació, de treballs no manuals
- Classe IVa: Treballadors qualificats, de treballs manuals
- Classe IVb: Treballadors semiqualicats de la indústria, comerç, serveis i sector primari
- Classe V: Treballadors no qualificats de treballs manuals

Aquesta perspectiva s'apropa més a la visió de les classes socials que es vol transmetre en aquest present treball, però cal destacar que per a una major profunditat en l'anàlisi correlacional amb el sentit de vida es contempen els resultats d'ingressos familiars, estudis i professió tal i com ho va fer Noblejas de la Flor (1994) en la tesi consultada: *Logoterapia*.

Fundamentos, principios y aplicación. Una experiencia de evaluación del "logro interior de sentido".

Pel que fa a la relació entre l'economia i el sentit de vida, és Hidalgo (2014) qui esmenta que pel major benestar s'ha de viure amb els medis necessaris per a poder assolir el propòsit vital, i aquest fet pot apropar la societat a una visió que valori molt la importància de la vida orgànica de l'individu, sense atendre a principis ètics. Això, comporta la necessitat d'analitzar com pot variar el sentit de vida al llarg de les edats i les facilitats econòmiques. Hidalgo (2014) refereix finalment que una reducció o frustració dels medis necessaris per assolir un propòsit comporta una tensió, sovint reflectida socialment, i per a evitar aquest fet és necessari mostrar un sentit ètic en càrrecs empresarials, estatals i de conducció del país.

Havent ja introduït les principals variables a analitzar en aquest present estudi, de manera teòrica, i per a continuació introduir el marc pràctic i la part experimental - descriptiva - d'aquest treball, es facilita la taula 2 per a il·lustrar la relació que hi ha entre les variables estudiades. Així, es tanca el marc teòric i s'introdueix el marc pràctic amb el següent apartat de justificació d'hipòtesis experimentals.

Taula 2. Variables estudiades segons les hipòtesis.

Variables dependents	Variables independents
Resultats PiL-Test	
FP1 Percepció de sentit	<ul style="list-style-type: none"> • Edat • Gènere • Ingressos mensuals / Economia • Nivell d'estudis / Professió • Ús de tecnologies • Creences religioses
FP2 Experiència de sentit	
FP3 Metes i tasques	
FP4 Dialèctica destí-llibertat	
Resultats Logo-Test	
FL1 Frustració existencial	
FL2 Balanç existencial	
FL3 Metes i tasques	
FL4 Interessos i compromisos	
FL5 Flexibilitat axiològica	
FL6 Sentit a l'entorn	

3. Marc pràctic: Comprovació de les característiques influents.

Al present treball final de grau també s'inclou una part pràctica on s'expliquen les hipòtesis proposades que motiven aquest estudi, així com la metodologia, eines, processos i resultats obtinguts que s'han desenvolupat per a assolir la verificació o falsificació d'aquestes hipòtesis, amb una relació complementària al marc teòric.

Aquest apartat consta d'una introducció a la justificació de les hipòtesis que fonamenten el treball, informació sobre l'obtenció de la mostra del treball i com s'ha publicitat per a arribar-ne a més, dades psicomètriques útils sobre els instruments utilitzats i els respectius manuals per a aclarir la fiabilitat i validesa d'aquests, una fonamentació teòrica del procés Ex-post facto retrospectiu que orienta l'anàlisi de resultats d'aquest treball i, una breu descripció i anàlisi dels resultats obtinguts a partir dels elements descrits anteriorment. Cal destacar que inicialment, i prèviament al procés experimental, es va contactar un psicòleg professional en teràpia existencial - o logoterapeuta - i psicoanàlisi, al qual es va proposar una entrevista semiestructurada registrada amb una gravadora d'àudio *Olympus VN-540PC*, amb l'objectiu de rebre una primera orientació a l'existencialisme i una opinió professional del present treball, aleshores tan sols proposat (amb el guió utilitzat disponible a l'annex 2). La conclusió extreta un cop finalitzada l'entrevista és que la psicologia existencialista té arrels terapèutiques filosòfiques, i el propi terapeuta afirma que pot arribar a ser controvertit l'ús de tests per a avaluar el sentit de vida, sobretot interessant per a observar el comportament de possibles variables relacionades. Per a l'ús terapèutic, ell desaconsella utilitzar únicament les proves, així que personalment no les utilitza, tot i que ha sentit a parlar d'elles. D'altra banda, cal matisar que la visió teòrica que el mateix terapeuta desenvolupa es relaciona a la de Frankl en alt grau, combinant-la de manera professional la psicoanàlisi.

3.1. Hipòtesi experimental

Ja introduïda la descripció del què és i com es compona el marc pràctic del treball final de grau, s'introdueixen les hipòtesis d'acord als objectius que fonamenten el projecte dut a terme per a l'obtenció de dades mostrals. Així, com hem esmentat a l'apartat d'introducció, l'objectiu principal d'aquest treball és **analitzar si existeix alguna correlació entre el sentit**

de vida, des del punt de vista existencial de la psicologia, i els indicadors sociològics específics ja introduïts al marc teòric (7):

1. Edat
2. Gènere
3. Economia / Ingressos Mensuals
4. Nivell d'estudis
5. Professi3
6. Compliment d'indicadors de dependència a les tecnologies/xarxes socials
7. Creences religioses

Com es pot observar, aquests indicadors coincideixen amb les variables independents analitzades en aquest estudi Ex-post facto retrospectiu (veure apartat de procediment i metodologia per a saber detalls sobre aquesta tipologia d'estudi). Més enllà de distingir un objectiu principal, es poden destacar determinats objectius específics:

1. Apropiar al lector a una visió genèrica de la psicologia existencialista de Frankl.
2. Analitzar de manera explorat3ria tendències i correlacions possibles entre factors del qüestionari que no s'incloguin a les hipòtesis.
3. Aclarir la complementarietat dels testos utilitzats calculant la correlació entre els factors i comparar-ho amb la de Noblejas de la Flor (1994).

Així, d'acord al marc teòric i als objectius, es dedueixen les següents hipòtesis per als resultats del treball:

1. El sentit de vida es veurà incrementat correlacionalment amb l'edat.
2. Degut a la dialèctica destí-llibertat alta que proporciona la fe, les creences religioses correlacionaran amb una menor vacuïtat existencial.
3. La proporció entre el sentit de vida i la vacuïtat existencial és igual o semblant en relació al gènere-sexe.
4. Degut a que les xarxes socials comporten una immersió en una realitat alternativa que propicia desviacions en la pr3pia percepci3 de la identitat, un major ús d'aquestes es veurà reflectit en una major vacuïtat existencial.
5. Les classes socials més altes (entenent estudis, ingressos econòmics i professió més elevades en la posici3 social) adquireixen un major ventall d'opcions vitals assolides i per a assolir, per tant, es correlacionaran amb una menor vacuïtat existencial.

Un cop introduïdes les hipòtesis, s'introdueix l'apartat descriptiu pel que fa a l'estructura i característiques de la mostra.

3.2. Mostra

Seguint amb el desenvolupament del marc pràctic, i abans d'introduir els instruments utilitzats i el procediment seguit, cal aclarir l'objectiu de la mostra juntament amb la caracterització d'aquesta, els criteris d'inclusió i criteris d'exclusió.

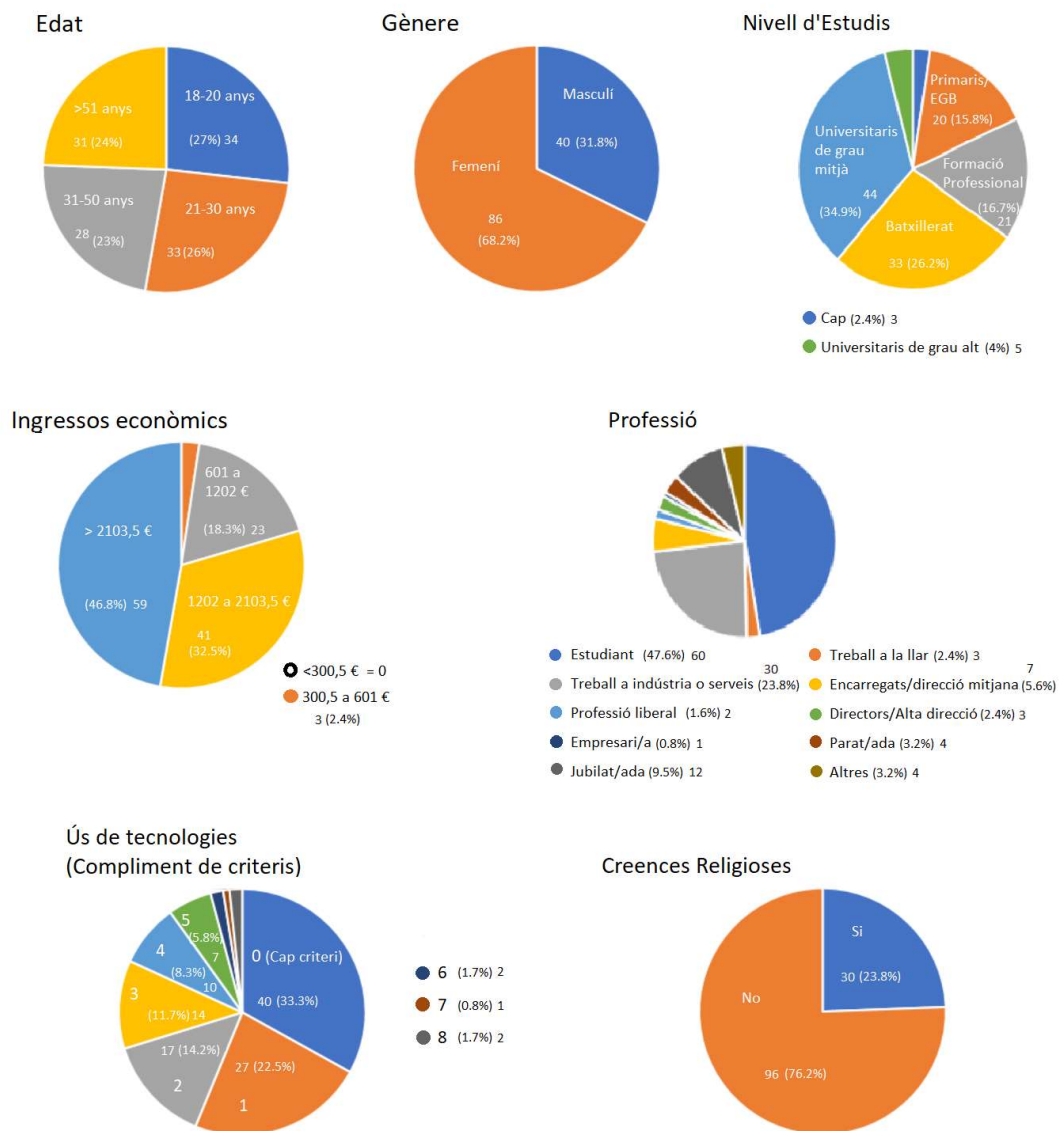
Pel que fa al procediment d'obtenció de la mostra, cal distingir diferents etapes dedicades estratègicament a obtenir el major nombre de respostes possibles amb els medis disponibles. Inicialment, es va passar un formulari de prova a un total de 5 persones per a comprovar que el sistema utilitzat (google forms) era satisfactori. Al comprovar que així era, es va obrir una pàgina web personal, en format de bloc, per a compartir els motius de l'estudi i l'enllaç al formulari (*PiL-Test*, *Logo-Test* i el qüestionari sociològic). En una segona etapa, s'ha anat difonent l'enllaç al bloc (amb entrades publicades corresponents als apartats existencialistes del marc teòric) i s'ha facilitat un codi QR directament enllaçat al mateix formulari. En aquesta mateixa etapa d'obtenció de la mostra, l'enllaç va ser compartit entre molts contactes personals (de manera virtual i física amb el codi QR), professionals de la xarxa social *LinkedIn*, i entre treballadors d'una empresa de treball temporal que engloba els territoris de Barcelona, Tarragona, Girona i Lleida.

Per últim, la tercera fase està caracteritzada per l'obtenció de mostra presencialment. Es va contactar amb la coordinadora del grau de Psicologia i, també amb la grata ajuda d'una professora del mateix grau, es va presentar el treball a una aula d'alumnes de Psicologia (a partir de 18 anys i residents a diverses parts de Catalunya) amb l'enllaç QR i un enllaç a l'aula virtual de la universitat de Vic, per a participar-hi (obtenció aproximada de 40 casos de la mostra). D'altra banda, es va contactar amb la direcció i gestió d'un local social de Caldes de Malavella (Girona), destinat a l'estimulació cognitiva de persones grans (tercera edat o vellesa), per a demanar la participació dels usuaris del servei. Aquests usuaris van respondre físicament en còpies impreses del mateix formulari de *Google* utilitzat en la recerca (es van obtenir 14 casos més de la mostra).

Un cop ja analitzada la mostra total, comprenent 126 entrades, es pot classificar segons les respostes a les categories del qüestionari sociològic. La classificació de la mostra relacionada

a les variables relacionades amb les hipòtesis queda il·lustrada a la imatge 6, que es mostra en aquest mateix apartat, en forma de gràfiques de proporció circular (s'indica el percentatge de mostra total que correspon a cada categoria analitzada). Cal destacar que a l'annex 4 hi ha un codi QR directament enllaçat a l'URL de l'arxiu Excel (online) on es poden consultar tant els estadístics descriptius de la mostra, com els resultats obtinguts i les correlacions fetes.

Imatge 6. Il·lustració gràfica de la mostra.

Pel que fa a les variables que s'han preguntat al qüestionari i que no es relacionen amb les hipòtesis, podem destacar el següent (es mostra freqüència absoluta –nombre de persones- i relativa entre parèntesis):

- Estat de salut:
 - Cap problema - (92/73%)
 - Alguns - (33/26.2%)
 - Greus - (1/0.8%)
- Residència:
 - Sol - (13/10.3%)
 - En família de pares i fills - (88/69.8%)
 - En família d'avis, pares i fills - (2/1.6%)
 - Amb altres persones - (20/15.9%)
 - En residència - (3/2.4%)
- Estat civil:
 - Solter/a - (60/47.6%)
 - Casat/da o parella estable - (62/49.2%)
 - Vidu/a - (4/3.2%)
- Participació en associacions (hi ha casos on es participa en més d'una) :
 - Esportives - (34/37.4%)
 - Culturals - (35/38.5%)
 - Sindicals - (6/6.6%)
 - Polítiques - (7/7.7%)
 - Religioses - (7/7.7%)
 - Altres - (2/1.6%)
- Població:
 - <2.000 habitants - (8/6.4%)
 - De 2.000 a 10.000 habitants - (67/53.2%)
 - De 10.000 a 50.000 habitants - (28/22.22%)
 - De 50.000 a 100.000 habitants - (10/7.9%)
 - De 100.000 a 500.000 habitants - (4/3.2%)
 - >500.000 habitants - (9/7.1%)

3.3. Instruments

Un cop hem tractat les hipòtesis i la mostra cal descriure els instruments utilitzats per a la realització del present treball final de grau. D'una banda, tenim les eines utilitzades per a la redacció del text i elaboració del material necessari per a dur a terme l'estudi plantejat. D'altra banda, podem destacar les proves psicomètriques per a analitzar la voluntat de sentit i la frustració existencial (*PiL-Test* i *Logo-Test*, respectivament). Així doncs, aquest apartat s'organitzarà per a descriure les proves psicomètriques anomenades (disponibles a l'annex 1), explicar les normes d'interpretació i puntuació d'aquestes, i també per a exposar la metodologia que s'ha seguit per a la redacció i elaboració del material del treball final de grau.

Recordant l'apartat 2.4. - Proves psicomètriques per l'anàlisi i característiques sociològiques contrastades, cal dir que Noblejas de la Flor (1994) introdueix molt bé les proves psicomètriques utilitzades i les normes d'interpretació, però en aquest apartat també s'afegeix la valoració obtinguda en les recerques de Sánchez, Risco y Urchaga (2011) i García-Alandete, Martínez i Sellés (2013) pel que fa al Logo-Test i PiL-Test, respectivament. Així, a continuació es descriuen les proves esmentades, pel que fa a validesa, fiabilitat i normes d'interpretació.

PiL-Test

L'article de García-Alandete, Martínez i Sellés (2013) ens introdueix diverses classificacions factorials pel *PiL-Test* segons diversos autors i recerques, i ens destaquen que aquesta prova, original de Crumbaugh i Maholick, és la més utilitzada en recerca del sentit de vida amb supòsits logoterapèutics. A més, afirmen que la mateixa classificació factorial de Noblejas de la Flor (1994) és la que explica un percentatge total de variància de la puntuació (54%) major a la resta d'estudis factorials. Aquests factors agrupen les puntuacions de preguntes determinades (com es pot observar a la imatge 7), d'un total de 20, segons una escala Lickert (de 1 a 7 punts) entre dos sentiments extrems. Així, cada resposta està orientada a detectar el grau de vacuïtat o buit existencial de la persona que respon. La validesa de criteri del test es va comprovar per correlació entre les puntuacions obtingudes per pacients amb les proporcionades pels terapeutes d'aquests. Pe que fa a la fiabilitat, es va comprovar en diverses ocasions pel mètode de les dues meitats (Noblejas de la Flor, 1994).

El barem d'interpretació es va realitzar a Estats Units a partir de 346 pacients psiquiàtrics i 805 no pacients, segons les puntuacions mitjanes obtingudes:

- Puntuacions menors de 91: falta de sentit a la vida
- Puntuacions entre 92 i 112: zona d'indefinició
- Puntuacions majors a 113: presència de sentit a la vida

Imatge 7. Preguntes del *PiL-Test* relacionades a cada factor descrit per Noblejas de la Flor (1994).

Factors PiL-Test	Preguntes corresponents
FP1 Percepció de sentit	P4, P6, P9, P10, P11, P12, P16, P17, P20
FP2 Experiència de sentit	P1, P2, P5, P9, P17, P19, P20
FP3 Metes i tasques	P3, P7, P8, P13, P17, P19, P20
FP4 Dialèctica destí llibertat	P14, P15, P18

Logo-Test

La segona prova psicomètrica utilitzada (*Logo-Test*) és analitzada també a l'article de Noblejas de la Flor (1994), i ofereix informació sobre el grau de sentit que un individu té de la seva existència, indicant si es pot atribuir un sentit a la seva vida. Les puntuacions (agrupades en factors segons la imatge 8) indiquen major falta de sentit quan augmenten, fet que s'ha de tenir en compte ja que el *PiL-Test* té una escala inversa. A l'estudi de Sánchez, Risco i Urchaga (2011) es destaca que l'aplicació del *PiL-Test* s'ha acompanyat freqüentment del *Logo-Test* degut a l'alta complementarietat d'aquests. Els autors esmentats també destaquen l'estudi correlacional dels factors (entre ambdós tests) que realitza Noblejas de la Flor. Pel que fa a la validesa del *Logo-Test*, aquests autors ens destaquen que és insuficient en la mesura del sentit de vida, tot i que no es descarta l'ús complementari que aquest instrument té en relació al constructe abordat, sobretot pel *PiL-Test*. Respecte la fiabilitat, els autors esmentats afirmen que a la seva recerca els coeficients obtinguts estan per sota dels indicats en la literatura consultada, en relació a l'estabilitat de mesura. Aquest fet justifica l'ús complementari que es realitza pel *Logo-Test* en aquest present treball final de grau.

Retornant a l'article de l'autora Noblejas de la Flor (1994), i a la descripció del *Logo-Test*, podem destacar que el test es compon de tres parts:

1. LI: 9 categories descrites a partir de preguntes (una per cada categoria) que es responen segons “sí”, “no” o es deixen en blanc (sumant 0, 2 o 1 punt, respectivament).
2. LII: 7 preguntes descrites com a criteris de frustració existencial que es responen segons (en castellà) “A menudo”, “De vez en cuando” o “Nunca” (puntuant 2, 1 o 0 respectivament, exceptuant la pregunta 5 que és inversa).
3. LIII: Consta de dues subparts. La primera tracta de seleccionar dos casos (iguals o diferents) entre tres disponibles, segons el que més pateix i el que sent més satisfacció; la segona, tracta de recollir una descripció lliure d’allò essencial per a la vida de la persona participant. Ambdues subparts es puntuen segons conveniència (de 2 a 0 i de 4 a 0, respectivament a la 1a i 2a).

Cal destacar que en aquest present treball s’ha descartat la part 3 (LIII) degut al caràcter qualitatiu d’interpretació que ofereix. Així, els factors descrits a la imatge 8 com a FL2 i FL5 (corresponents a les preguntes de la part 3 – LIII) no es calcularan. Pel que fa a la interpretació del resultat final, Noblejas de la Flor (1994) ens comenta que és segons els percentils obtinguts de la distribució total de la mostra:

- Puntuacions menors al 25% de la mostra: Assoliment interior de sentit bo
- Puntuacions entre el 25-75% de la mostra: Assoliment interior de sentit mitjà
- Puntuacions superiors al 75% de la mostra: Assoliment interior de sentit baix
 - Puntuacions entre 75-80%: Situació propera a la frustració existencial
 - Puntuacions entre 80-90%: Fonament per a pensar en la frustració existencial
 - Puntuacions superiors a 90%: Fonament per a pensar en la depressió noègena

Imatge 8. Preguntes del *Logo-Test* relacionades a cada factor descrit per Noblejas de la Flor (1994).

Factors LOGO-Test	Preguntes corresponents
FL1 Frustració existencial	LI9, LII1, LII2, LII3, LII4, LII6, LII7
FL2 Balanç existencial	LIII3A, LIII3B
FL3 Metes i tasques	LI2, LI4, LII5
FL4 Interessos i compromisos	LI6, LI7, LI8, LII5
FL5 Flexibilitat axiològica	LIII1, LIII2
FL6 Sentit a l'entorn	LI1, LI3, LI5

Qüestionari sociològic

El qüestionari utilitzat per a mesurar les variables independents estudiades en el marc teòric i altres variables introduïdes al mateix, ha estat extret en gran part de la tesi doctoral de l'autora Noblejas de la Flor (1994). També, s'ha introduït una qüestió referent a l'ús de tecnologies relacionada directament amb els criteris de risc per a la dependència a les tecnologies i xarxes socials de Echeburúa i de Corral (2010).

Un cop s'ha introduït les proves que s'han utilitzat per a l'estudi del present treball, es dedicarà la resta de l'apartat a descriure els instruments que s'han utilitzat per a la redacció i dur a terme el procediment del mateix treball final de grau.

Instruments d'obtenció de mostra (Google Forms i blog personal)

Per a obtenir la mostra d'aquest estudi, s'han utilitzat eines informàtiques de software per a compartir el formulari de manera ràpida i senzilla a un gran nombre de persones. Així, s'ha utilitzat el programari de *Google Forms* per a l'elaboració de qüestionaris en línia (enllaçats a una adreça URL). El disseny d'aquest qüestionari és el que es pot observar a l'annex 1 pel que fa al Pil-Test, Logo-Test i el Qüestionari Sociològic. Aquest programari, a més, permet generar un full de càlcul *Excel* directament estructurat segons les puntuacions i respostes obtingudes al formulari.

Per a introduir el qüestionari, informar sobre la recerca i explicar les motivacions de la mateixa s'ha obert una pàgina web personal, en format de bloc, per a compartir-la amb els participants. A la mateixa pàgina web s'hi comparteix informació referent al marc teòric del present treball final de grau, exactament sobre existencialisme. També, s'hi podrà consultar l'enllaç a la versió final del treball. Així, el mateix bloc ha estat compartit amb l'enllaç URL i el codi QR, disponible a l'annex 3⁷, per a l'obtenció de la mostra.

Programari de redacció i anàlisi de dades (Microsoft Office i SPSS)

Finalment, en aquest apartat també cal destacar el programari utilitzat per a la redacció del treball i l'anàlisi de dades. Per a la redacció, s'ha utilitzat el programari en línia de *Microsoft Office, Word* proporcionat per el compte virtual de la Universitat de Vic. Pel que fa a l'anàlisi de dades cal dir també que s'ha utilitzat programari en línia de *Microsoft Office, Excel* en

7. Enllaç al blog: <https://josepcasado9.wixsite.com/analisiexistencial>, vinculat al codi QR de l'annex 3.

aquest cas per a elaborar el fitxer de dades descriptiu (disponible a l'annex 4) i per a realitzar l'estudi de tendències de les puntuacions mitjanes i correlacions de Pearson de les variables estudiades. Per a l'anàlisi de la significació entre les hipòtesis plantejades, s'ha utilitzat el programari software estadístic *SPSS*, facilitat per a la xarxa d'aplicacions compartides de la Universitat de Vic.

3.4. Procediment

Havent tractat els instruments utilitzats en el present treball final de grau i abans d'exposar els resultats obtinguts en l'anàlisi de dades, en aquest mateix apartat es detalla el procediment seguit i la metodologia utilitzada per a la realització dels objectius i el plantejament, amb la posterior resolució, de les hipòtesis plantejades.

Inicialment, es van obtenir referències bibliogràfiques per a poder redactar un marc teòric, amb fonaments científics, que expliqués la concepció existencialista d'aquest treball. També, es va cercar (utilitzant motors de cerca virtuals com Google Scholar, Dialnet, etc.) bibliografia científica que justificués les hipòtesis i els objectius del present treball. Amb la posterior obtenció de les proves psicomètriques utilitzades, es va iniciar la redacció del marc pràctic. Durant tot el procés del treball final de grau, relacionat amb l'assignatura igualment anomenada del grau de Psicologia, s'han anat concertant tutories amb la professora assignada com a tutora per a supervisar el procés i consultar dubtes que hagin anat sorgint.

Cal destacar que, anteriorment a la redacció del marc teòric i elaboració d'instruments de recerca, es va contactar amb un psicoterapeuta existencial (com s'indica a la introducció del marc pràctic), i es va realitzar una entrevista per a orientar la concepció existencialista i científica del treball (disponible el guió i àudio enregistrat a l'annex 2). Així, paral·lelament a la redacció del marc teòric, es va progressar en l'elaboració de les eines per a l'obtenció de dades i la divulgació de l'enllaç al bloc web de la recerca.

En una segona etapa, alhora que es tancava el procediment de recollida de dades (amb la participació presencial d'alumnes de psicologia i d'usuaris del local social de gent gran de Caldes de Malavella), tal i com s'indica a l'apartat 3.2. - Mostra, es va enllestir el marc teòric del present treball final de grau i es va iniciar la redacció del marc pràctic, juntament amb la construcció de la metodologia d'anàlisi i interpretació de resultats. Finalment, s'han escrit els

apartats de resultats i conclusions, i s'ha configurat la maquetació del format final de presentació del treball, efectuant els canvis i correccions necessàries detectades.

3.4.1. Metodologia

Com s'ha comentat a la introducció del marc pràctic i a l'apartat 3.1. (hipòtesis), l'anàlisi de resultats està fonamentat en un estudi Ex-post facto. León i Montero (2015) ens expliquen que fenòmens que ja s'han produït com el suïcidi, per exemple, són molt difícils de predir. A més, recrear i controlar completament de manera experimental les variables que poden intervenir en l'aparició d'aquesta variable dependent per establir correlacions, és gairebé impossible. Així que, com a solució, es planteja aquesta tipologia experimental. El disseny Ex-post facto consisteix en analitzar un fenomen que a l'inici de l'estudi ja s'ha produït (retrospectiu), tal com el grau de frustració existencial o l'assoliment interior de sentit pel que fa a aquest present treball.

Seguint amb els comentaris d'aquests autors, cal destacar que remarquen el fet d'indicar inicialment el grau d'una variable dependent que es vol estudiar, per posteriorment analitzar-la amb els criteris de les variables independents i mirar d'establir correlacions possibles. Aquestes poden apropar-nos a indicis de causalitat, però cal remarcar que una covariació no suposa causalitat (León i Montero, 2015). Els autors esmentats que donen fonament a l'estudi Ex-post facto retrospectiu indiquen, també, que la selecció de variables independents es realitza en funció de postulats teòrics consultats, que en aquest present treball consisteixen en el marc teòric.

A continuació, es mostra l'esquema exemplar d'una taula de dades del disseny retrospectiu simple (taula 3), que es pot consultar per a aquest present treball a l'arxiu enllaçat a l'annex 4. La primera columna representa el grau o nivell de Variable Dependent (VD) que es calcula inicialment per a identificar cada cas experimental. A les altres columnes, en canvi, s'hi indiquen els nivells o graus d'ocurrència, intensitat o categòrics de les Variables Independents (VI).

Taula 3. Esquema exemplar del disseny Ex-Post facto (retrospectiu simple), segons León i Montero (2015).

CAS	VD	VI 1	VI 2	VI 3	VI 4	VI 5	...
1	1	1	1	2	4	1	
2	1	7	2	2	5	2	
3	0	4	1	2	3	3	
4	0	3	2	2	2	2	

3.5. Resultats

Tal i com s'ha descrit a l'estructura d'anàlisi que s'utilitza en l'estudi Ex-post facto, els resultats han estat exposats a l'arxiu vinculat a l'enllaç del codi QR de l'annex 4. Podem diferenciar les dades obtingudes de la correlació entre els resultats de les proves i els factors corresponents a aquestes, els estadístics descriptius que expliquen les tendències de comportament de la mostra en les categories de les variables estudiades (incloent la mitjana del resultat obtingut al *PiL-Test*), i finalment també es diferencien els resultats d'anàlisi estadístic de prova T de Student per a mostres independents (per aquelles variables de gènere i creences religioses) i l'anàlisi ANOVA per la resta de variables. Així, en aquest apartat de resultats es dedicaran dos subapartats, un per a tractar els resultats obtinguts des de la perspectiva descriptiva, i l'altre per explicar els resultats obtinguts de l'anàlisi estadístic de contrast d'hipòtesi (prova T Student per a mostres independents i ANOVA).

Pel que fa als resultats de les proves existencialistes utilitzades en el present treball final de grau, que també estan inclosos a l'arxiu de l'annex 4, s'ha calculat els factors FP1, FP2, FP3, FP4, FL1, FL3, FL4 i FL6, ometent els factors FL2 i FL5 per haver descartat les preguntes corresponents al Logo-Test, tal i com s'explica i justifica a l'apartat 3.3. - Instruments. També, s'ha calculat la correlació entre els resultats de factors obtinguts en cada test per a comparar-ho amb l'anàlisi extret de Noblejas de la Flor (1994), tal i com es mostra a la taula 4. Cal destacar que la correlació entre factors del *Logo-Test* i el *PiL-Test* (calculada amb el coeficient de Pearson) ha estat, en valors absoluts, inferior a la descrita per Noblejas de la

Flor (1994), però semblant en la relació inversa proporcional (coeficient negatiu). Els resultats del *PiL-Test* es consideren fiables per a la recerca degut a l'alta validesa que s'hi atribueix, i els resultats del *Logo-Test* quedaran exclosos dels anàlisis de resultats (ja que s'utilitza més en pràctica clínica com a complementari del *PiL*, segons Sánchez, Risco i Urchaga, 2011).

Taula 4. Resultats de la correlació entre factors de cada test estudiats, segons aquest treball i l'estudi de Noblejas de la Flor (1994).

	FL1	FL3
FP1	Correlació entre FP1 i FL1 Pearson: -0,43	Correlació entre FP1 i FL3 Pearson: -0,4183
FP2	Correlació entre FP2 i FL1 Pearson: -0,38	Correlació entre FP2 i FL3 Pearson: -0,47485
FP3	Correlació entre FP3 i FL1 Pearson: -0,29	Correlació entre FP3 i FL3 Pearson: -0,50268

Noblejas de la Flor (1994):

Correlació - P: 0,58

3.5.1. Resultats i interpretació dels resultats

Per a observar el comportament que adquireix la puntuació del *PiL-Test* respecte cada categoria de cada variable independent analitzada s'ha calculat la taula de freqüències i la puntuació mitjana obtinguda. També, s'ha calculat la puntuació factorial mitjana de respostes del *PiL-Test* respecte cada categoria de les variables independents, tal i com es mostra a la taula 5. Generalment, es pot concloure que els resultats factorials segueixen l'estructura dels resultats globals. A continuació, s'exposen els resultats obtinguts en les categories de les variables independents directament relacionades amb les hipòtesis i els objectius del present treball final de grau (es poden consultar les taules descriptives de cada variable analitzada al qüestionari sociològic a l'arxiu compartit a l'annex 4).

Taula 5. Mitjana de resultats factorials obtinguts al *PiL-Test* respecte les categories de variables independents.

Edat	FP1	FP2	FP3	FP4
18-20	45,88	32,65	36,82	12,85
21-30	47,56	34,85	37,12	13,82
31-50	51,96	36,61	39,12	13,07
>50	51,74	38,55	39,9	15,03

Ingressos	FP1	FP2	FP3	FP4
<300,5 €	0	0	0	0
300,5 a 600	51,33	39	40,67	15,67
601 a 1200	49,52	36,09	38,22	14
1202 a 2100	47,39	34,44	37,39	13,63
>2103,5 €	50,05	35,95	38,56	13,51

Gènere	FP1	FP2	FP3	FP4
Femení	50,02	35,73	38,89	13,71
Masculí	47,17	35,17	36,6	13,65

Creences	FP1	FP2	FP3	FP4
Si	52,43	37,8	39,83	14,33
No	48,08	34,85	37,65	13,49

Professió	FP1	FP2	FP3	FP4
Estudiant	46,77	33,67	36,78	13,32
Treball a la	48	35,67	39,33	15,67
Treball a in	53,97	38,87	40,67	14,07
Encarregat	49,43	35	39,86	14,29
Professió li	52	41	41	11,5
Directors/A	54,67	38,33	41	15,33
Empresari/	51	37	41	10
Parat/ada	46,25	34,75	37,25	13,5
Jubilat/ada	50,17	38,75	38,83	14,92
Altres	42	26	31	11,25

Tecnologie	FP1	FP2	FP3	FP4
0	51	37,07	39,6	14,33
1	50,11	35	37,52	13,56
2	49,88	35,47	38,65	13,29
3	46,71	34,93	36,93	14,29
4	49	33,6	38,6	12,5
5	45,71	36,29	38,86	13,71
6	47	39,5	38,5	11
7	48	37	39	14
8	54	40	39,5	12,5

Estudis	FP1	FP2	FP3	FP4
Cap	48,67	39,33	41,33	15
Primaris/El	51,15	37,7	38,65	14,55
Formació p	48,09	34,33	37,29	13,52
Batxillerat	46,64	33,45	36,51	13,33
Universitar	50,48	36,57	39,34	13,52
Universitar	50	34,8	38,6	14

Edat

Pel que fa a la mitjana dels resultats que les diferents categories d'edat han obtingut, seguint l'ordre de les etapes d'edat Erickson, podem destacar el següent:

1. La puntuació mitjana dels adolescents (18-20 anys) és de 98.3
2. La puntuació mitjana dels joves (21-30 anys) és de 102.1
3. La puntuació mitjana dels adults (31-50 anys) és de 107.9
4. La puntuació mitjana de la vellesa (>50 anys) és de 111.5.

S'ha calculat el coeficient de correlació de Pearson amb el resultat del *PiL-Test* obtingut segons aquesta variable i és de 0.31, a més a més, la desviació típica és de 19.2. Podem observar que els resultats obtinguts en aquest mateix treball es relacionen a una mitjana de resultat al *PiL-Test* superior en cada etapa posterior.

Gènere

Els resultats obtinguts segons el gènere de la mostra indiquen que la puntuació mitjana respecte el gènere masculí és de 101.6 i pel gènere femení és de 106.1. També, els resultats

han obtingut un coeficient de correlació de Pearson de 0.13, i una desviació típica de 0.47. Es pot diferenciar clarament la tendència superior a la puntuació mitjana del *PiL-Test* que té el gènere femení respecte el masculí (essent gairebé una relació significativa a la prova T de Student per a mostres independents, sig.:0.089 davant 0,05).

Ingressos/Economia

En l'àmbit econòmic, els resultats obtinguts ens permeten establir la puntuació mitjana de les categories superiors a un sou de 300,5 € ja que no s'ha obtingut mostra en categories de sou inferior a aquest. Pel que fa a les mitjanes obtingudes a cada categoria de sou podem destacar que:

1. De 300,5 a 601 € s'ha obtingut una puntuació mitjana de 111.7
2. De 601 a 1202 € s'ha obtingut una mitjana de 105.3
3. De 1202 a 2103,5 € s'ha obtingut una mitjana de 102.2
4. De més de 2103,5 € s'ha obtingut una mitjana de 105.8.

El coeficient de correlació de Pearson obtingut en aquesta variable, segons el resultat obtingut del *PiL-Test* en cada categoria de sou, és de 0.007. La desviació típica és de 0.83. Els ingressos econòmics més baixos han adquirit en gairebé tots els casos puntuacions factorials i generals més elevades. No es pot observar una relació significativa amb els resultats del *PiL-Test*, segons la prova ANOVA realitzada.

Nivell d'estudis

Pel que fa al nivell d'estudis, els resultats ens mostren les següents puntuacions mitjanes:

1. En cap estudi, la mostra ha puntuat 111 punts de mitjana
2. En estudis primaris (o EGB) s'ha obtingut una puntuació de 109.2
3. En la formació professional s'ha obtingut 102.6 punts de mitjana
4. En batxillerat s'ha puntuat 99.3 punts de mitjana
5. En universitaris de grau mitjà s'ha obtingut 107.1 punts
6. En universitaris de grau alt s'ha obtingut la puntuació mitjana de 106.2.

La desviació típica de la mostra resulta ser de 1.23. Es pot observar que la puntuació mitjana més baixa és la de batxillerat, havent obtingut puntuacions més altes la mostra sense estudis o

amb estudis primaris bàsics. En aquesta variable, la prova ANOVA tampoc mostra un resultat gaire significatiu (Sig.:0.217).

Professió

Parlant de la professió, les puntuacions mitjanes obtingudes de resultats del *PiL-Test* segons cada categoria de variables independents han estat:

1. Per estudiants s'ha obtingut una mitjana de 100.1
2. De treball a la llar la mitjana és de 108
3. De treball a la indústria o serveis, la mitjana és de 112.9
4. Encarregats i direcció mitjana han puntuat 105.9, de mitjana
5. Professió lliberal una puntuació mitjana de 110
6. Els càrrecs d'alta direcció han obtingut 115 punts de mitjana
7. Empresaris/àries una mitjana de 107
8. Els parats han obtingut una mitjana de 100.3
9. Els jubilats una puntuació mitjana de 109.3
10. Les professions classificades com a "altres" han obtingut una mitjana de 86.8

La desviació típica de la mostra per a professió és 2.86. Les tendències mostren un sentit de vida més definit, és a dir, una menor frustració existencial davant el treball en indústria o serveis, i en alta direcció. Es pot destacar un nivell de frustració existencial a les professions que no s'han pogut classificar. A diferència de les anteriors variables comentades, els resultats ANOVA ens indiquen que els resultats mostren una relació significativa amb el resultat a la prova *PiL-Test* (Sig.:0.012).

Creences religioses

En la variable estudiada de creences religioses, els resultats obtinguts del *PiL-Test* permeten calcular una puntuació mitjana de 110.7 en les persones de la mostra que es mostren creients, i una puntuació de 102.8 en les persones que no tenen conviccions religioses. El coeficient de correlació de Pearson ha estat de 0.21, i la desviació típica és de 0.43. Les tendències de puntuació mitjana mostren que les persones que afirmen creure en alguna religió tenen una mitjana més elevada que les que no hi creuen. Tot i així, l'anàlisi estadístic de T de Student per a mostres independents mostra que els resultats no han estat significatius.

Ús de tecnologies

Finalment, pel que fa a les categories de la variable de compliment de criteris de dependència a les tecnologies, els resultats obtinguts mostren:

1. Per a cap criteri complert, una puntuació mitjana de 108.9
2. Per 1 criteri, de 104.4
3. Per 2 criteris, de 105.1
4. Per 3 criteris, de 102
5. Per 4 criteris, de 102.3
6. Per 5 criteris, de 103.3
7. Per 6 criteris, de 103.5
8. Per 7 criteris, una mitjana de 107
9. Per 8 criteris complerts, una mitjana de 107.5 punts

El coeficient de correlació de Pearson calculat és de -0.097 , i la desviació típica és de 0.69 . Podem observar una tendència a puntuar mitjanes més altes en els extrems de la mostra (les persones que mostren menys i més dependència són les que puntuen més alt), que indicarien una relació poc significativa segons l'anàlisi ANOVA.

3.5.2. Resultats de prova T Student per a mostres independents i ANOVA

Per a tancar l'apartat de resultats cal descriure els resultats obtinguts a les proves de contrast d'hipòtesis. D'una banda, es mostren les taules de resultats obtinguts en les proves T Student per a mostres independents (en un nivell de significació de $0,05$), en els casos de les variables de gènere i creences religioses (taules 6 i 7, respectivament). D'altra banda, es comenten les taules dels resultats a l'anàlisi de variàncies (ANOVA) respecte les variables de edat, ingressos econòmics, professió, nivell d'estudis i compliment de criteris de dependència a les tecnologies (taules 8, 9, 10, 11 i 12, respectivament). Per a poder observar les fotografies, consulti l'annex 5.

A la taula 6 hi podem observar els càlculs estadístics de la prova T de Student per a mostres independents pel que fa als resultats de la prova *PiL-Test* i la variable de gènere. S'ha obtingut un factor F de 2.931 i una significació de 0.089 , si s'assumeixen les variàncies com a iguals. Els càlculs estadístics de la prova T de Student per a mostres independents respecte

els resultats al *PiL-Test*, en aquest cas amb les creences religioses (taula 7), mostren un factor F de 0.678 i una significació de 0.412, si s'assumeixen les variàncies com a iguals.

D'altra banda, els resultats de la prova ANOVA per a l'anàlisi de variàncies de la variable Edat (taula 8) i la variable dels resultats del PiL-Test indiquen un factor F de 1.274 amb una significació de 0.179, entre grups. Els resultats a la mateixa prova per la variable d'Ingressos/Economia (taula 9) són de 0.614 pel factor F, i de 0.607 per la significació entre grups. Pel que fa a la variable Professió, la taula 10 mostra els resultats a l'anàlisi ANOVA: 2.5 pel factor F, i 0.012 per la significació entre grups. La variable d'Estudis queda reflectida a la taula 11 en relació al mateix tipus de càlculs, indicant 1.43 pel factor F i 0.217 per la significació, entre grups. Finalment la taula 12 mostra els resultats de la variable de compliment de criteris per a la Dependència a les Tecnologies, concretant en l'anàlisi ANOVA un factor F de 0.457 i una significació de 0.884, entre grups.

4. Conclusions

Un cop s'ha introduït la teoria referent a la recerca desenvolupada al mateix treball final de grau i ha quedat reflectit el procediment, la mostra, els instruments utilitzats i els resultats corresponents a aquests, es finalitza la redacció del present treball amb l'apartat corresponent a les conclusions. Aquest apartat inclou una discussió de resultats obtinguts a la recerca segons els diversos articles que configuren el marc teòric del treball (tractant de reflexionar sobre les hipòtesis plantejades), una reflexió personal sobre les implicacions futures que aquest pot tenir en l'àmbit de la psicologia i finalment una reflexió sobre limitacions de la recerca i possibles línies futures d'aplicació.

4.1. Discussió

El sentit de vida ha estat definit segons Viktor Frankl (2012) com una motivació principal per a viure. Aquesta motivació es pot satisfer de manera creativa, experiencial i, fins i tot, actitudinal davant situacions doloroses i adverses. Aquest sentit té l'objectiu últim, singular i diferent en cada ésser humà, de superar-se a sí mateix i transcendir la situació present per a assolir la imatge que cada persona té de sí mateixa. El mateix sentit o propòsit vital, segons Frankl, implica una tensió personal que és objectiu de resolució, i la motivació vital neix de la necessitat d'èxit en aquesta tasca. Així, si la tensió desapareix (sigui per falta de sentit o per haver assolit aquest) es genera una situació d'incertesa davant la vida. En conseqüència, neix una certa frustració existencial que causa malestar i trastorns psicològics. Aquesta concepció neix de l'existencialisme de Frankl, i configura la base de la logoteràpia (o teràpia existencialista).

Un cop sintetitzada i recuperada la informació relativa al sentit de vida de Frankl (2012) es realitza una comparació dels resultats obtinguts, detalladament descrits a l'apartat 3.5. - Resultats, amb la teoria del marc teòric de Frankl i de les hipòtesis plantejades. La discussió inclou tant els resultats descriptius de les tendències i proves estadístiques, com els resultats dels factors del *PiL-Test* per cada categoria de variable.

Edat

Parlant de les característiques de l'edat, descrites en el desenvolupament per etapes proposat per Erickson (1985), es pot confirmar el comportament observat per García-Alandete (2014) consistent en l'augment del resultat del mateix test en l'etapa directament posterior, que és atribuït pel mateix autor a possibles diferències en el desenvolupament cognitiu, psicosocial i motivacional. Si bé la relació entre edat i resultat del PiL-Test pot no ésser significativa, els resultats factorials del mateix test indiquen una clara tendència en anar augmentant en gairebé la majoria d'etapes directament posteriors. Aquest fet és compatible amb la teoria de Frankl (2012) ja que un major resultat al *PiL-Test* es relaciona alhora amb una tensió vital més ben definida, gràcies a l'experiència.

Gènere

Pel que fa al gènere, es pot observar que es compleix el comportament descrit per García-Alandete et Al. (2013), que afirma que el gènere femení va puntuar superior en els factors del PiL-Test i percep que les seves vides "encaixen" millor al món. També l'autor afirma que aquestes diferències poden estar relacionades a la promoció de consciència de possibilitats que es realitza en el col·lectiu de les últimes generacions. D'altra banda, seguint la concepció existencialista de Frankl (2012), podríem concloure que el gènere masculí no gestiona tant bé les tensions vitals per a seguir un sentit de vida ben definit, respecte el gènere femení.

Ingressos/Economia

La hipòtesi relacionada amb la classe social, es pot analitzar seguint el comportament estadístic de tres variables independents: els ingressos econòmics, el nivell d'estudis, i la professió. És Hidalgo (2014) qui afirma que per a assolir el propòsit vital, i la tensió existencial conseqüent des de la perspectiva de Frankl, es necessiten medis econòmics adients. No s'ha obtingut una relació significativa amb la tendència que segueix el resultat al PiL-Test respecte els ingressos, i no s'afirma la hipòtesis plantejada. Aquest fet sembla contradir la hipòtesi estreta de Hidalgo (2014), però seguint la concepció existencialista, es pot entendre que un sou baix podria exigir tensions vitals més definides sense que la frustració existencial augmenti.

Nivell d'estudis

El segon nivell de variable independent analitzada en la hipòtesi de classes socials és el grau d'estudis adquirits. Segons la classificació de Fernández et Al. (2000), les classes socials més elevades estarien relacionades amb els nivells d'estudis superiors. Seguint el patró de resultats descrit anteriorment per la variable d'ingressos, la hipòtesi relacionada també es veu contrariada en el nivell d'estudis: persones amb nivells d'estudis inferiors han puntuat un resultat superior de mitjana respecte els més superiors. La puntuació més baixa ha estat la de mostra amb estudis de batxillerat, i cal destacar una possible relació amb l'edat (puntuant menys degut a que la mostra utilitzada és més jove, tal i com s'ha justificat a la discussió sobre l'edat).

Professió

L'última variable independent relacionada amb la hipòtesi de classe social és la professió. Segons la classificació de classes socials proposada per Fernández et Al. (2000), podem observar que les classes socials més altes, referents a directors, corresponen a una menor frustració existencial. També la classe de treballadors a la indústria o serveis (classe de les més baixes) puntua més alt que les anteriors (tot i que per sota dels càrrecs directius). Segons la teoria existencialista de Frankl, aquest fet es pot associar a que els càrrecs directius i els treballadors industrials i de serveis tenen menor frustració existencial, al poder percebre el sentit rere les activitats que desenvolupen per a satisfer la tensió experimentada en la vida laboral.

Creences religioses

La variable de creences religioses ha obtingut una tendència de puntuació mitjana bastant diferenciada, tant en els resultats generals com en els resultats factorials del *PiL-Test*. Aquest fet indica que les persones que manifesten positivament seguir creences religioses puntuen, en general, una puntuació major al test de sentit de vida. Així, es confirma el caràcter elevat de percepció de benestar espiritual que acompanya a una baixa frustració existencial, o manca de sentit, segons afirma la recerca de Bernard et Al. (2017). La relació entre religiositat i espiritualitat és diferenciada segons Aquino et Al. (2009), que afirma que la primera d'aquestes engloba els comportaments i creences ideals i rituals. Així, es pot concloure que les creences religioses aporten una visió de la vida que protegeix de la frustració existencial.

La hipòtesi plantejada es confirma al observar la tendència de les puntuacions mitjanes factorials, respecte el factor FP4 - Dialèctica destí/llibertat, encara que l'anàlisi T de Student per a mostres independents mostra que no és una relació significativa.

Ús de tecnologies

Segons el comportament de la variable de compliment de criteris de dependència a les tecnologies i xarxes socials, es pot concloure que les relacions no queden clares a simple vista ja que les puntuacions mitjanes són superiors als extrems de les categories, és a dir, un major ús i un menor ús permeten desenvolupar un sentit de vida més definit (menys frustració existencial). Echeburúa i de Corral (2010) afirmen que el major compliment de criteris correspon a una major dependència. Analitzant la definició que aquests autors proposen per a l'ús instrumental de les tecnologies, es pot relacionar amb la teoria existencialista en el grau que l'ús instrumental va dirigit a un propòsit (per a resoldre una tensió a la vida). És a dir, les persones que més utilitzen les tecnologies tenen una tensió relacionada a aquestes i, les que no les utilitzen tant, disposen d'una tensió cap a una altre activitat. Així, s'explicarien les majors puntuacions mitjanes al test que han obtingut els extrems de les categories però, com que la prova ANOVA no ha mostrat una relació significativa, es manté com a hipòtesi la interpretació anterior.

Finalment, cal destacar que els objectius s'han assolit amb uns resultats inesperats, pel que fa a determinades hipòtesis. S'ha desenvolupat el marc teòric i, tal com indica la informació exposada al marc pràctic, el procediment seguit ha permès extreure diverses conclusions. Segons els resultats descriptius de tendències s'han confirmat les hipòtesis que relacionen un major resultat amb una major edat i tenir creences religioses i, es descarten les hipòtesis que relacionen un major resultat amb una classe social més alta i un major ús de tecnologies, descartant també la hipòtesi que refereix una igualtat entre el resultat del sexe femení i masculí. D'altra banda, segons els resultats de les proves de contrast d'hipòtesis, només s'ha observat una relació significativa en la variable de professió. Sintèticament, es pot afirmar que la mostra segueix la teoria de Frankl, puntuant amb menor frustració existencial quan la tensió per a viure (entesa com a font de motivació) està ben definida.

4.2. Implicacions professionals

El procés que ha requerit la realització del propi treball final de grau ha permès extreure conclusions a nivell personal i professional que cal remarcar en aquest subapartat dins les conclusions. Principalment, la realització d'aquest treball correspon a l'interès personal d'aprofundir en la teoria existencialista de Viktor Frankl. Per a un futur professional, la realització d'aquest treball permet una visió més propera a la pràctica psicològica des de la concepció humanista i existencialista. L'aprofundiment que s'ha realitzat ha estat satisfactori per a interpretar el comportament de la variable del sentit de vida respecte les variables estudiades, entenent que el sentit de vida està estretament relacionat amb les tensions que s'experimenten durant la realització existencial i la vida. Així, s'ha adquirit una visió personal més ajustada a la realitat de com es comporta el sentit de vida i s'entén que un apropament professional existencialista, vinculat a la salut mental, hauria de respectar les creences personals i dedicar-se a la gestió de tasques i tensions que l'ésser humà experimenta a la vida. Tanmateix, es pot percebre personalment un augment en la capacitat filosòfica de pensament sobre el sentit de la pròpia vida i com es relaciona amb la motivació i la frustració existencial.

D'altra banda, cal remarcar unes implicacions per a la pràctica de la psicologia extretes de la concepció existencialista de Viktor Frankl. Seguint la concepció humana holística que s'extreu de Frankl (2012), des del posicionament de l'antropologia dimensional, aquest afirma que la ciència és reduccionista i l'ésser humà més complex del que es mostra en la recerca empírica. Així, es pot concloure que la relació i pràctica terapèutica des de l'existencialisme (la logoteràpia) mai ha de qüestionar el sentit de vida del pacient o persona atesa ja que aquest és únic. A més, es pot afegir que serà d'utilitat orientar al pacient sobre el futur professional, tractant amb èmfasi la motivació que es relaciona amb la tensió vital que es busca satisfer, per a viure un sentit personal i treballar la conseqüent autorealització (evitant un sentiment de frustració existencial), degut a l'alta significació que s'ha observat en la variable de professió.

4.3. Limitacions i futures línies d'aplicació

Per a tancar el present treball final de grau s'inclou l'apartat de limitacions que s'han detectat en la realització del mateix i futures línies d'aplicació, és a dir, futures aplicacions que es

poden desenvolupar a partir del present treball final de grau. Pel que fa a les limitacions observades, cal destacar principalment que s'ha realitzat un estudi quasi-experimental *Ex-post facto* i els mateixos autors León i Montero (2015), els quals defineixen el mateix tipus d'estudi, indiquen que no té el mateix pes empíric que un estudi experimental amb les variables controlades a laboratori. Tanmateix, s'ha realitzat un estudi prou ampli i contrastat com per extreure relacions significatives i no significatives d'una mostra de 126 persones. Pel que fa a les variables estudiades, cal destacar que els criteris de dependència en l'ús de tecnologies han estat inicialment plantejats per Echeburúa i de Corral (2010) en un estudi realitzat amb mostra juvenil. Per tant, s'ha entès que la mostra adulta es comporta de manera semblant, però pot haver mostrat algun biaix incontrolat. També, les variables en general poden haver estat influenciades per una variable estranya que no s'hagi detectat en el procés de realització de treball.

En un futur, i amb l'objectiu d'analitzar com es comporten variables independents alhora d'analitzar el sentit de vida com a variable dependent, es poden afegir més variables correctament justificades en un estudi semblant, utilitzant les proves psicomètriques *PiL-Test* i *Logo-Test*, si s'escau. Seria d'interès estudiar variables com el consum de substàncies, ús de determinats fàrmacs per a reduir simptomatologia no desitjada en pacients, rendiment escolar, etc. totes les quals es relacionin directament amb la satisfacció o reducció d'una tensió generada pel propòsit vital.

D'altra banda, es pot traslladar l'estudi a un nivell més pràctic i no tant teòric. Així, també es poden desenvolupar intervencions proposades des d'una perspectiva existencialista adaptades a diversos àmbits, per a observar si el sentit de vida millora amb la reflexió sobre les tensions i les condicions existencials de la vida (tal com és el propòsit de la logoteràpia). Per a suggerir exemples: es podrien realitzar intervencions existencialistes en context escolar per a observar si es pot treballar el sentit de vida en alumnes i, fins i tot, es podrien realitzar intervencions en immigrants, per millorar la inclusió social i la descoberta d'un nou sentit, si aquestes metodologies resultessin ser significatives. Seria d'interès intentar replicar aquest treball en una cultura pobre o subdesenvolupada, com seria una gran part d'Àfrica, per exemple, i poder observar si la situació de tensió que pateix el poble sencer permet gestionar millor el propòsit vital, i es pot puntuar de forma significativament superior a aquestes proves (*PiL-Test* i *Logo-Test*). Les hipòtesis futures permetran sempre aprofundir més en l'anàlisi existencial empíric del sentit de vida. Finalment, cal destacar el caràcter diagnòstic que pot adquirir aquest tipus de recerca, en una intervenció comunitària.

5. Bibliografia

Bardera, D.; (2012). Nietzsche o la voluntad de poder: una lectura. *Quaderns de Filosofia i Ciència*. Número 42, pp.51-56. Consultat des de: https://www.uv.es/sfpv/quadern_textos/v42p51-56.pdf

Bernard, M.; Strasser, F.; Gamondi, C.; Braunschweig, G.; Forster, M.; Kaspers-Elekes, K.; Walther, S.; Domenico, G.; (2017). Relationship Between Spirituality, Meaning in Life, Psychological Distress, Wish for Hastened Death, and Their influence on Quality of Life Palliative Care Patients. *Journal of Pain and Symptom Management*. Vol.54 (Num.4), pp. 514-522

Bordignon, N.A.; (2005) El desarrollo psicosocial de Eric Erikson. El diagrama epigenético del adulto. *Revista Lasallista de Investigación*. Volumen 2 (Número 2), pp. 50-63

Capo, J. S.; (1986). Psicología humanista y educación. *Anuario de psicología/The UB Journal of psychology*, (Num. 34), pp. 85-102. Consultat des de: <https://www.raco.cat/index.php/AnuarioPsicologia/article/viewFile/64552/88514>

De Aquino, T.A.A.; Correia, A.P.M.; Câmara, A.L.; de Souza, C.G.; Freitas, H.C.A.; de Araújo, I.; Dias, P.S.; de Araújo, W.F.; (2009). Atitude religiosa e sentido da vida: um estudo correlacional. *Psicologia: Ciência e profissão*, Vol.29 (Num.2), pp. 228-243

Echeburúa, E.; de Corral, P.; (2010). Adicción a las nuevas tecnologías y a las redes sociales en jóvenes: un nuevo reto. *Adicciones online*. Volumen 22 (Número 2), pp. 91-95

Erikson, E.H.; (1985). Capítulo III. Estadios fundamentales del desarrollo psicosocial. *El ciclo vital completado* (3a reimpresión), pp. 69-107. México: Paidós

Fernández, E., Schiaffino, A., Rajmil, L., Borrell, C., García, M., & Segura, A.; (2000). Desigualdades en salud según la clase social en Cataluña, 1994. *Atención Primaria*, Vol.25 (Núm.8), pp. 560-562

Frankl, V.E.; (2007). Capítulo 11. El hombre en busca del sentido último, *Logoterapia y análisis existencial: Textos de cinco décadas*. (1 ed., pp. 281-302). Barcelona: Herder

Frankl, V.E.; (2012). *Fundamentos y aplicaciones de la logoterapia* (1a ed.). Barcelona: Herder

Freud, S.; (1984). Más allá del principio de placer. Dins de *Sigmund Freud Obras Completas. Más allá del Principio de Placer. Psicología de las masas y análisis del yo y otras obras (1920-1922)* Volúmen 18 (2a ed.), pp.7-62. Buenos Aires: Amorrortu

García-Alandete, J.; (2014). Análisis factorial de una versión española del Purpose-In-Life Test, en función del género y edad. *Pensamiento Psicológico*. Volumen 12 (Número 1), pp. 83-98

García-Alandete, J.; Martínez, E.R.; Sellés, P.; (2013). Estructura factorial y consistencia interna de una versión española del Purpose-In-Life Test. *Universitas Psychologica*. Volumen 12 (Numero 2), pp. 517-530

García-Alandete, J.; Soucase, B.; Sellés, P.; Martínez, E.R.; (2013). Predictive role of meaning in life on psychological well-being and gender-specific differences. *Acta Colombiana de Psicología*. Vol. 16 (Núm. 1), pp.17-24

Hidalgo, R.I.; (2014). Estado, Individuo, Economía y Sentido de Vida. *Orbis. Revista Científica Electrónica de Ciencias Humanas*. Año 10 (Núm. 29), pp.145-159. Consultat des de: https://www.academia.edu/9504911/Estado_Individuo_Econom%C3%ADa_y_el_Sentido_de_la_Vida

León, O, Montero, I (2015). Capítulo 11. Diseños Ex-Post Facto. En Sánchez, C. (Ed.), *Métodos de investigación en Psicología y Educación: Las tradiciones cuantitativa y cualitativa* (4 ed., pp. 385-428). Madrid: McGraw-Hill.

McLeod, S.; (2007). Maslow's hierarchy of needs. *Simply psychology*, Vol. 1. Consultat des de: <http://highgatecounselling.org.uk/members/certificate/CT2%20Paper%201.pdf>

Noblejas de la Flor, M^a.A.; (1994). *Logoterapia. Fundamentos, principios y aplicación. Una experiencia de evaluación del "logro interior de sentido"* (Tesis doctoral). Universidad Complutense de Madrid, Madrid, España

Sánchez, A.; Risco, A.; Urchaga, J.; (2011). Propiedades psicométricas de un instrumento (Logotest) para evaluar el sentido de la vida. *International Journal of Development and Educational Psychology*. Vol. 5 (Núm. 1), pp. 373-381

Solé, C.; (1979). Aproximació a l'estudi de classes socials a catalunya. *Revista de Sociologia*. Vol. 12, pp. 27-36

Yarnell, T. D.; (1971). Purpose-in-life test: Further correlates. *Journal of Individual Psychology*, Vol. 27 (Num. 1), pp.76-79. Consultat des de: <https://pdfs.semanticscholar.org/38f2/6a13d91ff10de2e080521c4fc41ed0d967ee.pdf>

6. Annexos

6.1. Annex 1. Còpia de qüestionari utilitzat (*PiL-Test, Logo-Test* + Qüestionari Sociològic)

PIL - TEST (James C. Crumbaugh & Leonard T. Maholick)

* Necessari

INSTRUCCIONES:

En cada una de las siguientes afirmaciones, rodee con un círculo el número que refleje mejor la verdad sobre usted mismo/a. Dese cuenta que los números representan desde su sentimiento extremo hasta su contrario. Si contesta 4 (neutro) significa que no puede inclinarse hacia ninguno; intente utilizarlo lo menos posible.

[Purpose in Life (PIL) Test, Versión Española. Extraído de: Noblejas de la Flor, M^a.A.; (1994). Logoterapia. Fundamentos, principios y aplicación. Una experiencia de evaluación del "logro interior de sentido" (Tesis doctoral). Universidad Complutense de Madrid, Madrid, España]

1. 1. Generalmente estoy: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
Totalmente aburrido	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Entusiasmado

2. 2. La vida me parece: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
Completamente rutinaria	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Siempre emocionante

3. 3. Para mi vida: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
No tengo ninguna meta fija	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Tengo metas bien definidas

4. 4. Mi existencia personal: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
No tiene significado	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Tiene mucho significado

5. 5. Cada día es: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
Exactamente idéntico	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Constantemente nuevo

6. 6. Si pudiera escoger, preferiría: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
No haber nacido	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Vivir mil veces más una vida idéntica a esta

7. 7. Después de jubilarme, me gustaría: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
Vaguear el resto de mi vida	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Hacer algunas cosas que me han interesado

8. 8. En alcanzar las metas de la vida: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
No he progresado nada	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	He progresado como para estar completamente satisfecho

9. 9. Mi vida está: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
Vacía, desesperada	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Llena de cosas buenas y excitantes

10. 10. Si muriera hoy, consideraría que mi vida: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
No valió la pena para nada	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Valió la pena

11. 11. Al pensar en mi vida: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
Me pregunto a menudo por qué existo	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Siempre veo una razón por la que estoy aquí

12. 12. Al considerar el mundo en relación con mi vida, el mundo: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
Me confunde totalmente	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Tiene significado para mi vida

13. 13. Yo soy: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
Un irresponsable	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Muy responsable

14. 14. En cuanto a la libertad del hombre para tomar sus propias decisiones, creo que el hombre es: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
Completamente limitado por su herencia y ambiente	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Totalmente libre para elegir

15. 15. En cuanto a la muerte: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
No estoy preparado y tengo miedo	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Estoy preparado y no tengo miedo

16. 16. En cuanto al suicidio: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
He pensado seriamente que es una salida	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Nunca he pensado en ello

17. 17. Considero que mi capacidad para encontrar un sentido o propósito en mi vida: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
Es nula	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Es muy grande

18. 18. Mi vida está: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
Fuera de mis manos y controlada por factores externos	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	En mis manos y bajo mi control

19. 19. Enfrentarme con mis tareas diarias es: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
Una experiencia aburrida y penosa	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Una fuente de placer y satisfacción

20. 20. Yo: *

Maqueu només un oval.

	1	2	3	4	5	6	7	
No he descubierto ningún sentido ni propósito en mi vida	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Tengo metas muy bien delimitadas y un sentido de la vida que me satisface

LOGO - Test (Elisabeth S. Lukas)

LOGO - Test (Elisabeth S. Lukas) I

INSTRUCCIONES: Lea atentamente las siguientes afirmaciones.

- Cada vez que encuentre una afirmación que refleja su propio caso hasta tal punto que lo hubiera podido decir usted mismo, escriba SI
- Si se encuentra una afirmación que es exactamente lo contrario de su opinión, escriba NO
- Si le cuesta decidirse, puede dejar en blanco el casillero

[Purpose in Life (PIL) Test, Versión Española. Extraído de: Noblejas de la Flor, M^a.A.; (1994). Logoterapia. Fundamentos, principios y aplicación. Una experiencia de evaluación del "logro interior de sentido" (Tesis doctoral). Universidad Complutense de Madrid, Madrid, España]

21. **1. Si soy sincero/a, he de reconocer que prefiero una vida agradable, tranquila, sin grandes dificultades y con suficiente respaldo económico:**
-
22. **2. Tengo ideas definidas sobre lo que quiero ser y sobre aquello en que quisiera triunfar e intento realizar estas ideas en la medida de lo posible:**
-
23. **3. Me siento a gusto en el calor del hogar y en el círculo de la familia, y quisiera contribuir a que mis hijos sientan lo mismo:**
-
24. **4. Encuentro verdadera realización personal en la profesión u ocupación que estoy ejerciendo o para la que me preparo:**
-
25. **5. Tengo obligaciones y relaciones con otra u otras personas y encuentro satisfacción en ser fiel a estas obligaciones y relaciones:**
-
26. **6. Hay un tema que me interesa especialmente y sobre el cual deseo saber siempre más y al cual me dedico en cuanto dispongo de tiempo:**
-
27. **7. Experimento satisfacción en cierto tipo de vivencias (gusto por el arte, contemplación de la naturaleza, ...) y no quisiera perderla:**
-
28. **8. Creo en una tarea religiosa, política o de mejora de la sociedad y actúo a favor de dicha tarea:**
-
29. **9. Mi vida está ensombrecida por la necesidad, la preocupación, los problemas, la dificultad, ..., sin embargo, me estoy esforzando mucho por mejorar esta situación:**
-

LOGO - Test (Elisabeth S. Lukas) II

INSTRUCCIONES: Marque con un aspa (X) la frecuencia con la que ha tenido las siguientes vivencias. Procure ser sincero/a, por favor.

[Purpose in Life (PIL) Test, Versión Española. Extraído de: Noblejas de la Flor, M^a.A.; (1994). Logoterapia. Fundamentos, principios y aplicación. Una experiencia de evaluación del "logro interior de sentido" (Tesis doctoral). Universidad Complutense de Madrid, Madrid, España]

30. **1. La sensación de rabia o enojo impotente porque cree que todo lo que ha hecho hasta ahora ha sido inútil: ***

Maqueu només un oval.

- A menudo
 De vez en cuando
 Nunca

31. **2. El deseo de ser otra vez niño/a y poder empezar de nuevo su vida desde el principio: ***

Maqueu només un oval.

- A menudo
 De vez en cuando
 Nunca

32. **3. Observarse a si mismo/a intentando mostrar ante usted y ante otras personas que su vida tiene más sentido del que tiene en realidad: ***

Maqueu només un oval.

- A menudo
 De vez en cuando
 Nunca

33. **4. Oposición o aversión a dejarse molestar por pensamientos profundos y, a veces incómodos, sobre su modo de ser y actuar: ***

Maqueu només un oval.

- A menudo
 De vez en cuando
 Nunca

34. **5. Esperanza de transformar un fracaso o una desgracia en un hecho positivo con tal que ponga todo su esfuerzo en conseguirlo: ***

Maqueu només un oval.

- A menudo
 De vez en cuando
 Nunca

35. **6. Experiencia de una angustia que se le impone y que produce en usted falta de interés hacia todo lo que le ofrece la vida: ***

Maqueu només un oval.

- A menudo
 De vez en cuando
 Nunca

36. 7. El pensamiento de que, ante la muerte, tendría que admitir que no valió la pena vivir: *

Maqueu només un oval.

- A menudo
 De vez en cuando
 Nunca

LOGO - Test (Elisabeth S. Lukas) III

INSTRUCCIONES: Lea atentamente los siguientes enunciados:

[Purpose in Life (PIL) Test, Versión Española. Extraído de: Noblejas de la Flor, M^a.A.; (1994). Logoterapia. Fundamentos, principios y aplicación. Una experiencia de evaluación del "logro interior de sentido" (Tesis doctoral). Universidad Complutense de Madrid, Madrid, España]

1. Preste atención a la breve descripción de estos tres casos:

A.- Un/a hombre/mujer ha conseguido mucho en su vida. Es cierto que, hablando propiamente, no ha podido conseguir lo que siempre había deseado, pero, en compensación, se ha construido con el tiempo una buena posición y puede mirar sin demasiada preocupación al futuro.

B.- Un/a hombre/mujer se ha obstinado en una tarea que se propuso como objetivo. A pesar de sus continuos fracasos, se mantiene firme en su empeño. Por causa de esto, ha tenido que renunciar a muchas cosas y ha obtenido al fin poco beneficio.

C.- Un/a hombre/mujer ha establecido un compromiso entre sus gustos e inclinaciones, por una parte, y las circunstancias inevitables de la vida, por otra. Aunque no especialmente a gusto, cumple con sus obligaciones, pero, en la medida que le es posible, se ocupa de sus propios intereses.

2. Ahora, refiriéndose a los tres casos descritos arriba, responda con una letra a estas dos preguntas:

37. 2.1. ¿Qué hombre/mujer es más feliz, el A, el B, o el C? *

Maqueu només un oval.

- A
 B
 C

38. 2.2. ¿Qué hombre/mujer sufre más, el A, el B, o el C? *

Maqueu només un oval.

- A
 B
 C

Cuestionario Sociológico

39. Edad: *

40. Género: *

Maqueu només un oval.

- Masculino
 Femenino

41. Estado Civil: *

Maqueu només un oval.

- Soletro/a
 Casado / Pareja estable
 Viudo/a

42. Población aproximada en lugar de residencia (si lo desconoce, indique el nombre de la localidad): *

Maqueu només un oval.

- Menos de 2.000 habitantes
 De 2.000 a 10.000 habitantes
 De 10.000 a 50.000 habitantes
 De 50.000 a 100.000 habitantes
 De 100.000 a 500.000 habitantes
 De 500.000 o más habitantes

43. Ingresos familiares mensuales aproximados: *

Maqueu només un oval.

- Menos de 300,5€
 De 300,5 a 601€
 De 601 a 1202€
 De 1202 a 2103,5€
 De 2103,5€ o más

44. Nivel de estudios: *

Maqueu només un oval.

- Ninguno
 Primarios / EGB
 Formación profesional
 Bachillerato
 Universitario de grado medio (diplomado, licenciado o graduado)
 Universitario de grado superior (màster o doctorado)

45. Profesión: *

Seleccionen totes les opcions que corresponguin.

- Estudiante
- Trabaja en el hogar
- Trabajador/a de la industria o servicios
- Encargados/as o cargos directivos medios
- Profesión liberal
- Director/a o alto/a ejecutivo/a (empresa o administración)
- Empresario/a
- Parado/a
- Jubilado/a
- Altres: _____

46. Vive: *

Maqueu només un oval.

- Solo
- En familia de padres/hijos
- En familia de abuelos/padres/hijos
- Con otras personas
- En residencia

Por lo que respecta a internet (también redes sociales) i las influencias que conlleva, pueden llegar a suceder estas 8 situaciones. Aproximadamente ¿Cuántas se cumplen en tu caso?

- a. Privarse de sueño (<5 horas) para estar conectado a la red, a la que se dedica unos tiempos de conexión anormalmente altos.
- b. Descuidar otras actividades importantes, como el contacto con la familia, las relaciones sociales, el estudio o el cuidado de la salud.
- c. Recibir quejas en relación con el uso de la red de alguien cercano, como los padres o los hermanos.
- d. Pensar en la red constantemente, incluso cuando no se está conectado a ella y sentirse irritado excesivamente cuando la conexión falla o resulta muy lenta.
- e. Intentar limitar el tiempo de conexión, pero sin conseguirlo, y perder la noción del tiempo.
- f. Mentir sobre el tiempo real que se está conectado o jugando a un videojuego.
- g. Aislarse socialmente, mostrarse irritable y bajar el rendimiento en los estudios.
- h. Sentir una euforia y activación anómalas cuando se está delante del ordenador.

[Señales de alarma en adicciones a internet i redes sociales. Extraído de: Echeburúa, E.; de Corral, P.; (2010). Adicción a las nuevas tecnologías y a las redes sociales en jóvenes: un nuevo reto. Adicciones online. Volumen 22 (Número 2), pp. 91-95]

47. *

Maqueu només un oval.

- 0
- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8

48. **Pertenece a asociaciones de tipo (puede marcar varias):**

Seleccionen totes les opcions que corresponguin.

- Deportivas
- Cultural
- Sindical
- Político
- Religioso
- Altres: _____

49. **Tiene convicciones religiosas: ***

Maqueu només un oval.

- Si
- No

50. **Tiene problemas de salud: ***

Maqueu només un oval.

- No
- Algunos problemas
- Graves

6.2. Annex 2. Guió i enllaç a l'àudio de l'entrevista realitzada

GUIÓ ENTREVISTA (semi-estructurada, possibilitat de modificació o generació de noves preguntes segons la resposta):

1. Quina trajectòria professional i acadèmica ha seguit? Què es necessita per a ser logoterapeuta o terapeuta existencial?
2. (Explicació del meu projecte: Anàlisi existencial per a determinar les característiques més influents en la construcció d'un sentit de vida al context rural i urbà, de Catalunya) Què en pensa del projecte que em proposo, el consideraria rellevant per la pràctica terapèutica? Si ha de fer suggeriments, ho agrairia molt.
3. Coneix els tests PIL-test i logotest?
Sí. --> Què n'opina?
4. Com definiria un sentit de vida?
5. Podria identificar factors descriptius del sentit de vida, o composicions d'altres sentits dins del mateix?
6. Podria determinar "categories" per a classificar "sentits de vida", o cadascú té un de propi en funció del que ha passat, sense seguir cap patró entre la gent amb característiques personals semblants?
7. Hi hauria característiques personals, factors o motius (de diversos tipus) que influeixen més en l'elaboració d'un determinat sentit de vida?
Sí --> Quines pot destacar com a més rellevants?
8. Creu que és possible que l'edat influeixi? I el gènere?
9. I les creences religioses?
10. Què opina de la classe social?
11. Pel que fa a antecedents de vida rellevants, com dols o trastorns, creu que influeixen a construir un sentit de vida determinat?
12. Quin creu que seria el sentit de vida òptim per a la realització humana?
13. Creu que la societat pot influir en el sentit de vida? Com?
Sí. --> Passar a 14
14. Què en pensa d'aquelles persones que no són acceptades (o són encasellades en estereotips negatius) per la societat, o són discriminades?
15. Actualment vivim en un augment i desenvolupament de tecnologia, luxes i facilitats, això creu que afecta al sentit de la vida?
Preguntes d'índole personal, es preguntaran si es disposa de temps:
16. Com descriuria els termes de "transcendència" o "autotranscendència"?
17. Com descriuria l'espiritualitat humana?

Àudio (arxiu .WMA)

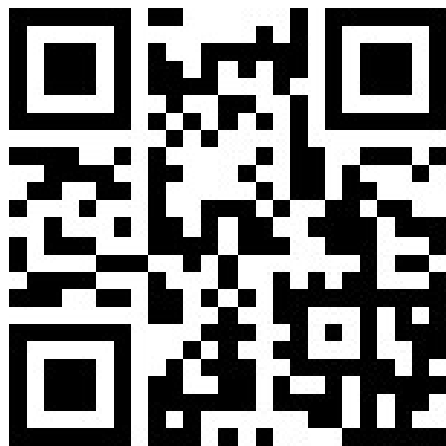
6.3. Annex 3. Enllaç al bloc del treball

Enllaç al blog personal relacionat amb el treball:

6.4. Annex 4. Taula descriptiva de la mostra

Arxiu Excel (.xlsx)

6.5. Annex 5. Resultats de proves ANOVA i T de Student per a mostres independents

Taula 6. Resultats de prova T Student per a mostres independents, respecte Gènere i resultats al *PiL-Test*.

Group Statistics					
	Gènere:	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
R.PiL-Test	1	86	106,10	14,885	1,605
	2	40	101,63	18,450	2,917

1: Femení
2: Masculí

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances			t-test for Equality of Means				95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
R.PiL-Test	Equal variances assumed	2,931	,089	1,455	124	,148	4,480	3,080	-1,616	10,575
	Equal variances not assumed			1,345	63,519	,183	4,480	3,330	-2,173	11,132

Taula 7. Resultats de prova T Student per a mostres independents, respecte Creences i resultats al *PiL-Test*.

Group Statistics					
	Tiene convicciones religiosas:	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
R.PiL-Test	1	30	110,70	13,754	2,511
	2	96	102,80	16,462	1,680

1: Sí
2: No

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances			t-test for Equality of Means				95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
R.PiL-Test	Equal variances assumed	,678	,412	2,379	124	,019	7,898	3,320	1,328	14,468
	Equal variances not assumed			2,614	57,272	,011	7,898	3,021	1,848	13,948

Taula 8. Resultats d'anàlisi de variàncies (ANOVA), respecte Edat i resultats al *PiL-Test*.

Edat		ANOVA				
R.PiL-Test		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups		11388,975	37	307,810	1,274	,179
Within Groups		21268,327	88	241,686		
Total		32657,302	125			

Taula 9. Resultats d'anàlisi de variàncies (ANOVA), respecte Ingressos Econòmics i resultats al *PiL-Test*.

Ingressos / Economia

ANOVA

R.PiL-Test

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	485,456	3	161,819	,614	,607
Within Groups	32171,846	122	263,704		
Total	32657,302	125			

Taula 10. Resultats d'anàlisi de variàncies (ANOVA), respecte Professi3 i resultats al *PiL-Test*.

Professi3

ANOVA

R.PiL-Test

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	5315,811	9	590,646	2,506	,012
Within Groups	27341,490	116	235,703		
Total	32657,302	125			

Taula 11. Resultats d'anàlisi de variàncies (ANOVA), respecte Estudis i resultats al *PiL-Test*.

Estudis

ANOVA

R.PiL-Test

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	1840,817	5	368,163	1,434	,217
Within Groups	30816,484	120	256,804		
Total	32657,302	125			

Taula 12. Resultats d'anàlisi de variàncies (ANOVA), respecte Compliment de Cirteris i resultats al *PiL-Test*.

Compliment de criteris de dependència a tecnologia/xarxes socials

ANOVA

R.PiL-Test

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	866,180	8	108,272	,457	,884
Within Groups	26317,945	111	237,099		
Total	27184,125	119			